

De Balkanoorlog van 1912—1913.

(Vervolg van blz. 650.)

DE OPERATIËN IN MACEDONIË. — HET SERVISCHE OFFENSIEF.

I. Koemanovo.

1. GEORGES RÉMOND. „*Avec les Vaincus*”. La campagne de Thrace. (Oct. 1912—Mai 1913.) Paris. BERGER-LEVRAULT, Editeurs.
2. Général HERR. *Sur le théâtre de la guerre des Balkans*. — Mon journal de route. (17 Nov.—15 Dec. 1912.) Paris. BERGER-LEVRAULT, Editeurs.
3. Lieutenant SELIM-BEY du 1er Lanciers. *Carnet de campagne d'un officier turc*. (Oct.—Dec. 1912.) De Sul-Oglou à Tchataldja. Paris. BERGER-LEVRAULT, Editeurs.
4. MAHMOUD MOUKTAR PACHA, ancien commandant de la deuxième armée de l'Est. *Mon Commandement au cours de la campagne des Balkans de 1912*. Paris. BERGER-LEVRAULT, Editeurs.

(Bespreking aan het einde van dit artikel.)

In het voorgaande is de wederzijdsche troepenopstelling geschetst, en zijn de bedoelingen der Servische legerleiding duidelijk gemaakt. Zooals gezegd, ging het om niet meer of minder, dan om eene dubbele strategische omtrekking van de in het rayon Uskub—Koemanowo—Koeprulu—Istib samengetrokken Turksche legermacht (Zie schets 4, afl. Oct.)

Zeide ik, dat deze legermacht weinig meer dan eene inerte massa was, tegenover welke zelfs de gevaarlijkste aller strategische operatiën verantwoord mocht heeten, ál te letterlijk mag men die uitdrukking toch weer niet opvatten. Volkomen bewegeloos waren de Turken, hier althans, niet. De Comm^t. van het 7^e legerkorps, FETHI PASJA, gaat den vijand van Uskub in de richting Koemanowo te gemoet, en ook DJAVID PASJA, verplaatst zijne troepen, het 6^e legerkorps, van Koeprulu naar Koemanowo; beiden met het doel, den Serviërs het deboucheeren uit de gebergten ten N.

daarvan te beletten. Het 5^e legerkorps, Comm^t. KARA SAÏD PASJA, bleef echter te Istib. Van het 7e legerkorps, rukte zelfs eene gemengde brigade over Koemanowo naar Vranja, terwijl een detachement, sterk 3 bataljons en 1 bergbatterij, den berg Roejan bezette. De Turken namen dus blijkbaar wel maatregelen, om 's vijands offensief te vertragen, wat echter nog héél wat anders is, dan *zelf* tot den strategischen aanval over te gaan, en het vijandelijk gebied binnen te dringen. Dit deden de Serviërs wél.

De oorlog, ingeleid door talrijke ernstige grensgevechten, die van Turkschen kant er zelfs op schenen aangelegd, de Servische mobilisatie en concentratie te verstoren (14 en 16 Oct.), werd den 18^{en} October officieel verklaard; nog dien zelfden dag begonnen de operatiën.

De Serviërs werkten — als ik dit zoo eens mag uitdrukken — hun operatieplan stelselmatig af. Uit de U bekende concentratierayons marcheerden de drie hoofdlegers op, met algemeene richting Uskub; het vierde leger schreed zelfstandig westwaarts, ter occupatie van het Sandjak Novi-bazar, en vereenigde zich aldus met den Montenegrijnschen bondgenoot.

De hoofdmacht, het 1ste leger, had den kortsten weg, moest in zichzelf opsluiten, en den beiden omtrekkenden groepen den gewenschen voorsprong verschaffen. Dit was althans de bedoeling.

Terwijl de vleugels zich dan ook reeds den 18^{en} October op marsch begeven, gaat de middengroep eerst op den 20sten van Vranja, op marsch naar Koemanowo. Laat ons dus eerst het IIe en IIIe leger volgen.

Generaal STEFANOWITCH overschrijdt op 20 October de Turksch—Bulgaarsche grens; van Kustendil wordt eene colonne op Kratowa, eene andere op Egri Palanka gedirigeerd, een linker-flankdetachement (Bulgaren) marcheert door het dal der Bregalnitza naar Kotsjana. Overal 's vijands grenstroepen terugdringend, bereikt het IIe leger in den avond van 22 October de lijn Strajina—Kratowa, en bevindt het zich aldus op een grooten dagmarsch-afstand van Koemanowo; de leger-cavalerie dringt reeds tot dicht voor de stad door.

Het IIIe leger bereikte ter zelfder tijd, eveneens zonder noemenswaardigen tegenstand, zijn marschdoel, Prisztina. Eene brigade, welke de verbinding tusschen het IIIe en 1ste leger moest verzekeren, de z.g. Morawa-brigade, bezet op den 22sten October Gilan.

Was met beide vleugels alles tot dusverre voorspoedig gegaan, het 1ste leger ondervond aanvankelijk belangrijke vertraging. Deze valt gemakkelijk te verklaren uit de zooeven genoemde maatregelen van FETHI PASJA. Gebruik makend van het zeer moeilijk terrein, legt hij zijn tegenstander zooveel belemmering in den weg, dat deze niet minder dan 4 dagen noodig heeft, om 36 KM. te doorloopen.

Niettemin, ook deze tegenstand, met name die op den Roejanberg werd gebroken, zoodat het hoofdleger reeds in den avond van den 22sten October Koemanowo, met een grooten boog aan de noordzijde omgaf.

Zoo beschouwd — als men wil: achteraf gezien — is het dus alleszins verklaarbaar, dat de eerste groote slag bij Koemanowo zou worden gestreden, en bij die stad mogelijk de hoofdbeslissing op het Macedonische oorlogstooneel vallen zou, omdat zich daar aanzienlijke Turksche strijdkrachten hadden verzameld. Aan Servische zijde werden, met het oog daarop, trouwens alle maatregelen genomen. Intusschen, afgaande op berichten omtrent den vijand, op grond ook van den grooten afstand, waarop het IIIe leger nog van de middengroep was verwijderd, begreep het hoofdkwartier, dat voorzichtigheid geboden was. Eerst moesten de drie legers hun vereeniging hebben bewerkstelligd en zekerheid bestaan, dat men op het leger van Generaal JANKOVITCH, en op de Morawa-brigade kon rekenen, terwijl ook het IIe leger in den slag moest kunnen ingrijpen.

Deze eisch klemde te meer, omdat men den indruk had verkregen, dat sterke Turksche strijdkrachten bij Koemanowo waren verzameld, al bleek dan ook later, dat men 'svijands macht had overschat.

Dit was wijze strategie; het gevaar was n.l. niet uitgesloten, dat de Turken de gelegenheid zouden aangrijpen, om de Servische legers nog vóór hunne vereeniging afzonderlijk aan te grijpen en te verslaan.

Door de vleugellegers werd de marsch voortgezet, terwijl het I^{ste} leger den 23sten October, ten N. van Koemanowo, ter hoogte van Taban stelling nam, ten einde den vijand, mócht hij deze bedoeling hebben, op te vangen en vast te houden, totdat het IIe en IIIe leger op zijne flanken konden ingrijpen.

Inderdaad gingen de Turken in den middag van den 23sten tot den aanval over en bepaalden de Serviërs zich tot het defensief, zoodat men zeggen kon, dat in deze periode der operatiën, het strategisch offensief aan Servische, het tactisch offensief echter aan Turksche zijde was.

De slag bij Koemanowo werd voor den verderen loop der operaties in Macedonië van zóó groot belang, dat het gewenscht is, daarbij eenige oogenblikken stil te staan.

In groote trekken was de wederzijdsche troepenstelling, als volgt. (Zie schets 5.)

Bij het aanbreken van den dag stond het I^{ste} leger aldus in de stelling Vaksinza—Tabanovze Zetirzi—Nagorizino gegroepeerd:

Front naar het Zuiden op de heuvellinie Vaksinza—Tabanovoze—Zetirzi de Morawa-divisie.

Front naar het Westen, dus haaks op de Morawa-divisie, op

den heuvelrug Nikoeljani—Staro—Nagorizino en zuidelijk van den straatweg Strajina—Egri-Palanka de Donau-divisie.

Daarachter bevonden zich deels in tweede linie, grootendeels echter nog in opmarsch de Timok-, de Drina- en de halve Donau-divisie.

Het IIe leger bevond zich nog in de lijn Strajina—Kratowo, het IIIe leger bij Prisjtina, de Morawa-brigade bij Gilan, zoodat het geen nader betoog behoeft, dat het I^{ste} leger, al was dit ook de sterkste groep, voor den 23sten Oct., ja, zelfs voor den 24sten geheel op eigen krachten was aangewezen. (Schets 4.)

Mij dunkt, dat de bedenkelijke zijde van de door de Serviërs ondernomen strategische operatie hier al zeer sterk aan den dag treedt. Het I^{ste} leger had op den 23sten onder den voet geloopen kunnen zijn, vóór dat de beide vleugellegers hadden kunnen ingrijpen.

Doch in de werkelijkheid bleef het I^{ste} leger, dank zij de onvoldoende uitvoering eener strategisch juiste opvatting des vijands, voor een partiël échec gespaard.

De Turken, die in het rayon Koemanowa—Uuskub—Koeprulu—Istib in het geheel over plm. 80.000 man en in eerste linie bij Koemanowo over plm. 35.000 man tegenover plm. 30.000 Serviërs in de stelling Vaksinza—Nagorizino beschikten, vielen alleen met hunne voorste afdeelingen aan en leden daardoor overal échec.

Het was zeer nevelig, de regen viel bij stroomen en de Serviërs, buiten staat hun sterke artillerie te doen spreken, achtten zich gelukkig, alle aanvallen te kunnen afwijzen.

Op den 24sten October veranderde de toestand echter volkomen; de afdeelingen, behorende tot het I^{ste} leger, welke zich op den 23sten nog te ver achterwaarts bevonden, om te kunnen ingrijpen, waren thans tot eene gezamenlijke sterkte van 37.000 man ter plaatse, de totale strijdmacht bedroeg dus ruim 70.000 man. Ofschoon ook op den 24sten nog weinig hoop op daadwerkelijken steun van IIe en IIIe leger bestond, besloot het hoofdkwartier van het I^{ste} leger tot den aanval over te gaan, vóór dat ook het Turksche leger op volle sterkte zou zijn opgemarcheerd. In den vroegen morgen van den 24sten, nog vóór het aanbreken van den dag, werden verschillende steunpunten in bezit genomen, ten einde van daaruit over de gansche linie tot het offensief te kunnen overgaan. De Turken van hun kant besloten met het 7^e legerkorps de hoogten van Koemanowo te bezetten, terwijl het 6^e legerkorps t. O. daarvan zou oprukken, ten einde den Servischen linkervleugel te omvatten. Ook thans beging men de fout, het 5^e legerkorps, in stede van dit alsnog aan te trekken, te Istip achter te laten, terwijl de operatie van het 6^e korps niet tot haar recht kwam.

De strijd wordt bij helder weder van Servischen kant door een overweldigend artillerievuur van de hoogten ter weerszijden der

Banitzza in de lijn van Straka—Karabizan ingeleid. Deze linie wordt op den linkervleugel volgens de lijn Staro—Nagorizino verlengd, en ook daar eene talrijke artillerie in stelling gebracht. Aldus gesteund, gaat de Servische infanterie tot den aanval op de Turken, die zich ten N. en N. O. van Koemanowo hebben ingegraven, over.

Ondanks het zeer weinig dekking biedende voorterrein, weten deze aanvalscolonnes de Turksche loopgraven te bereiken en het 7^e korps te doen wijken, voordat de omvatting van het 6^e Turksche legerkorps zich kan doen gevoelen. Onder het moordadige, concentrische artilleriesvuur van het 1ste Servische leger worden het 7^e en 6^e Turksche legerkorps door eene paniek bevangen en ont-ruimen zij in volkomen oplossing het slagveld. Omstreeks 10 uur v.m. bezet het 1ste Servische leger Koemanowo, en de t. W. dier stad gelegen hoogten. Het 6^e Turksche legerkorps wordt zelf omvat en moet de meer achterwaarts gelegen hoogten van Matejizi en Ramanovze, waarop het tracht eene opnamestelling in te nemen, ijlings prijsgeven.

Het volkomen geslagen 7^e legerkorps wijkt op Uskub, het 6^e op Koeprulu en Istip. Spoedig daarop wordt ook dit gebied ont-ruimd, en gaan de Turken t. W. van de lijn Koeprulu-Uskub, in de algemeene richting Monastir, deels over Gostivar, deels over Prilep, naar het Zuiden terug (schets 4). Bij Prilep en Monastir zullen de volgende slagen vallen.

De tweedaagsche slag van Koemanowo was dus een schitterend succes voor de Servische legeraanvoering. Tóch bestaat er voor haar geen aanleiding op de uitvoering van eene, reeds in haar opzet, bedenkelijke, strategische operatie prat te gaan. Bedoeld was eene dubbele strategische omtrekking, doch de vleugels, die haar moesten verrichten, verschenen op de beslissende ure niet of slechts voor een klein deel ten tooneele. Feitelijk heeft het 1ste leger den strijd alleen aangebonden en beslist; gelukkig, dat het, totaal 75.000 man sterk, desnoods den steun der nevengroepen, elke slechts plm. 15.000 man sterk, kon ontberen.

Maar dit bewijst alleen, dat men zich, mits overmachtig, tegen-over een zwakken en minderwaardigen tegenstander desnoods alles kan veroorloven. Zwak in getal en minderwaardig in strategisch opzicht, dat was de tegenstander ongetwijfeld, hij, die bij dezen beslissenden strijd slechts één zijner drie dicht bijeenstaande legerkorpsen (het 7e FETHI-PASJA), inzette en de beide andere, althans het 5e, want het 6e werd op den 24sten ten minste voor een deel gebruikt, verre van het slagveld hield.

De verklaring hiervan vormt eene overigens, niet ten onrechte gekoesterde vrees voor de rechterflank. Tóch heeft deze bedreiging niet gesproken want, het Servische IIe leger, voor eigen linkerflank beducht, bleef in de lijn Strajina—Kratowo achter. Het IIIe leger en de Morawa-brigade kwamen niet voorbij de lijn Prisztina—Gilan.

Niettemin, de eerste groote Servische overwinning was behaald; de moreele beteekenis dier zege was groot, de materieele niet minder, want de hoofdmacht van het Turksche Wester- of Vardar-lager was beslissend geslagen, al was het nog niet vernietigd. Op den 26sten October viel Uskub, de hoofdstad van het lang begeerde Oud-Servië, den overwinnaar in handen.

Ook ditmaal kan ik met eene bespreking van eenige mij inmiddels ter recensie toegezonden boeken, over den Balkanoorlog 1912/13 besluiten. Ik neem hen daartoe in de hiervóór opgegeven volgorde.

1. GEORGE RÉMOND, heeft „les Vaincus”, zooals hij zijn vrienden noemt — want hij is in niet geringe mate „Turcophile” — op alle slagvelden van Thracië en in de linie van Tsjataldsja vergezeld. Men kan hem tot een der beste journalisten rekenen; trouwens niet voor niets is hij de man van de „Illustration”. Door zijn verslaggeverschap kwam hij reeds tijdens het Tripoli-avontuur met vele invloedrijke Turken in aanraking en zoo verkeerde hij thans met hunne generaals — dikwerf oud-diplomaten — op goeden voet. Niemand beter dan RÉMOND, kan ons dan ook tot de leidende kringen van regeering en leger der Porte nader brengen. Dat hij zulks doet, vormt wel de voornaamste attractie van zijn werk, dat, met zeldzame literaire vaardigheid gesteld, van het begin tot het einde boeit. Zelfs, wanneer S. over zijn eigenlijk onderwerp weinig te vertellen heeft, weet hij met zooveel goeden smaak door te praten, dat men zich een oogenblik midden in een goeden roman kan wanen. Zoo vestig ik de aandacht op „Mitro”. (Blz. 12.) De titel „eene liefde in de bergen”, zou hier waarlijk niet misplaatst zijn geweest. Met „la Campagne de Thrace” staat Mitro echter slechts in zeer verwijderd verband. Dat zelfde geldt van het overigens echt Fransche, dus pakkende stukje „Madoiselle Fifi” (blz. 34).

Er zijn echter genoeg degelijke hoofdstukken, om de overtuiging te behouden, dat S. op zijn tochten zeer belangrijke politieke en militaire aanraking verkreeg. Zoo o.a. den coup d'état, waaraan NAZIM PASJA ten offer viel en zijn verblijf in de stelling van Tsjataldsja; echte „Stimmungsbilder” zijn dit. Men leze ook „Pas moyen de se faire tuer” (blz. 182), „Au camp du typhus et du choléra” (blz. 76), „La ville sans âme” (blz. 308). Ook het hoofdstuk, gewijd aan eene der krachtigste figuren van het Turksche leger, DJEMAL BEY, aan wien hij zijn werk opdraagt, is zeer belangwekkend. Trouwens, eigenlijk is dat het gansche werk, daar S. door zijn goede relaties zeer veel zag, een uitstekend opmerker is en de kunst verstaat, elk onderwerp, dat hij behandelt, zelfs het minst beteekenende, in een schitterend en bekoorlijk kleed, het bevallig plooiend gewaad van fijnen Franschen geest

en humor te steken. Echter in alles, wat hij medemaakt, ziet hij „copie”.

2. Général HERR, Fransch artillerie-generaal, die, naar men uit zijn boek moet aannemen, in het eigen land veel aanzien geniet, legt zijn indrukken neder in een dagboek. Hoewel hij dus niet den gelukkigsten vorm kiest, om zijn lezers te boeien, heeft hij hen door zijn bezoek aan Koemanowo, Uskub, de linie van Tsjataldsja en Constantinopel veel belangrijks te vertellen. De hoofdstukken, gewijd aan heen- en thuisreis, hadden echter best bekort kunnen worden.

Generaal HERR, gaat in de eerste plaats op reis, ten einde zijn nieuwsgierigheid te voldoen, „puis pour completer ses connaissances militaires, notamment celles, qui concernent son métier d'artilleur”. Onschuldiger kan het al niet. Bijzonder onaangenaam is het hem dan ook, dat er ondanks zijn pertinente mededeeling, „qu'il n'est chargé d'aucune mission”, steeds weer menschen zijn, „qui ne peuvent admettre qu'il effectue de sa propre initiative et sans profit un voyage plus ou moins périlleux et en tout cas très onéreux”. Ja, de verdenking gaat zelfs zóóver, dat hij op zijn tochten, door een agent van eene vreemde mogendheid wordt bespied, zijn telegrammen en correspondentie worden onderschept. Ik geloof, dat de generaal ter dege van het gewicht van zijn persoon en optreden is overtuigd, en door te sterk het onschuldige karakter daarvan te „souligneeren” slechts bereikt, dat men hem ook des te meer wantrouwt. Doch wat er van zij, waar hij wat minder met zichzelf bezig is en den artillerist het woord geeft, valt er veel van hem te leeren, al moet men steeds voor zijn gemis aan objectiviteit, in zake het Servische veldgeschut, dat immers uit de fabrieken van de firma SCHNEIDER te Creusot, afkomstig is, oppassen. Te zwaar mag men den Franschen artillerist deze partijdigheid niet aanrekenen, al strekt zij dan ook niet, om de waarde van zijn boek te verhoogen. Het dagboek eindigt voor ons, al gaat de Generaal later nog naar Constantinopel, Constanza en Parijs, met zijn bezoek aan de linie van Tsjataldsja. De bladzijden, dááaraan gewijd, zijn, vooral weer uit een artilleristisch oogpunt, belangwekkend. Overigens kan ik niet verklaren, dat S. veel heeft gezien; dáárvóór is hij trouwens veel te laat op reis gegaan, n.l. toen er al lang niet meer werd gevochten. Hetgeen hem intusschen niet belet, zijn „voyage plus ou moins périlleux” te vinden, en er een boek van 128 bladzijden over te schrijven.

3. De twee laatste der hier te bespreken boeken, ontleenen bijzondere waarde aan het feit, dat *Turksche officieren* hen schreven. Hoeveel oorlogscorrespondenten en militairen den oorlog reeds behandelden, de „overwonnenen” zelf bleven tot dusver hardnekkig zwijgen. Nu twee mannen, die bovendien eene min of meer belangrijke rol in de „débâcle”, welke hun leger trof, hebben

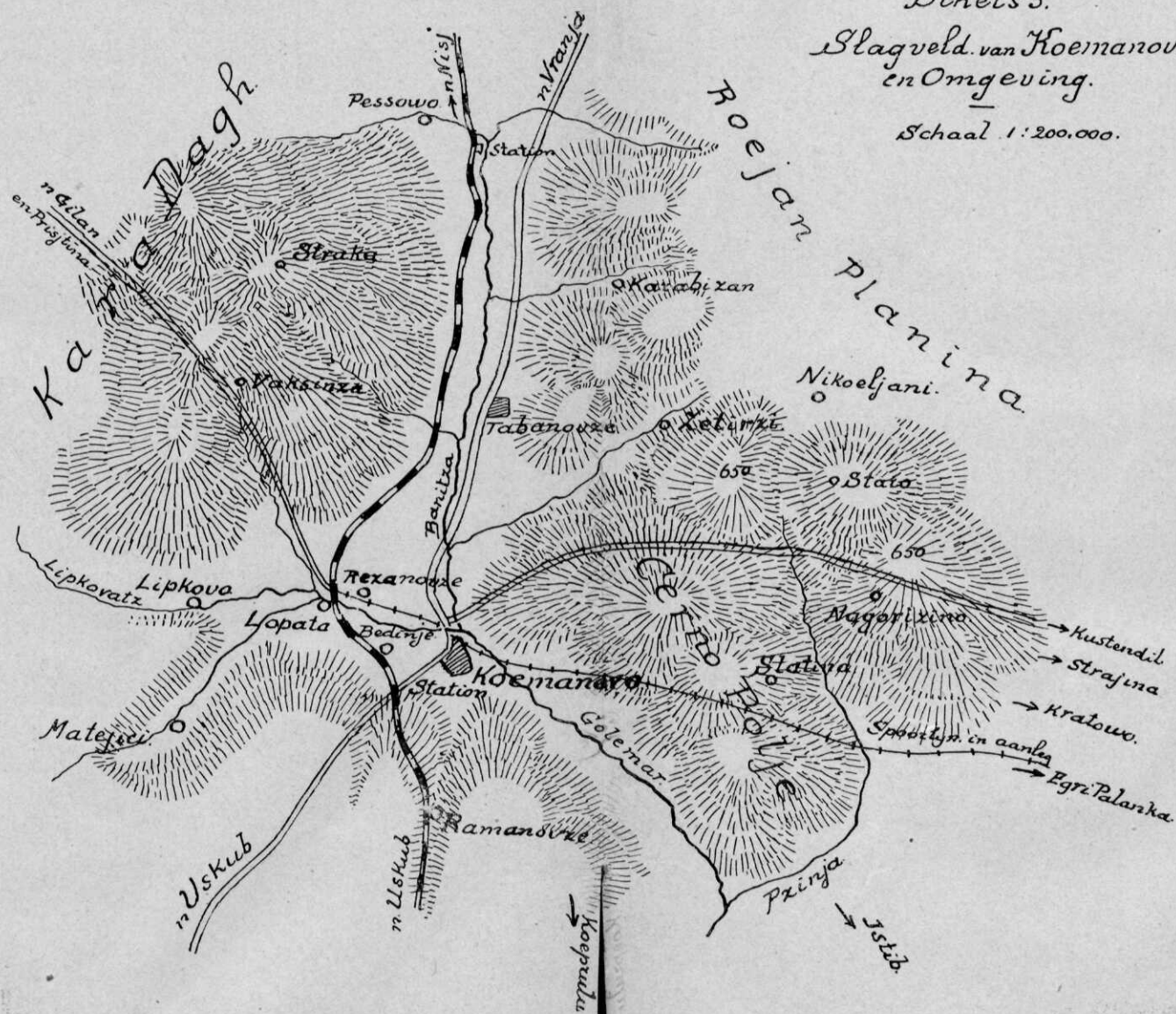
gespeeld, dat stilzwijgen verbreken, moge men gretig naar hunne verklaringen luisteren.

Geldt dit reeds ten aanzien van den cavalerie-luitenant SELIM-BEY, die met zijn regiment alle operatiën in Thracië en ten slotte den slag van Lule Boergas medemaakte — vooral onzen cavalerie-officiëren kan ik zijn boek aanbevelen —, nog te meer in dit geval, als niemand minder dan MAHMOED MOEKTAR PASJA, de aanvoerder van het 2^e Turksche Oosterleger, ons van de door hemzelf geleide groote operatiën spreekt.

Het boek van MAHMOED MOEKTAR stelt ons in staat, den veldtocht in Tracië, niet alleen tot dusverre, door Bulgaarsche oogen, maar nu ook eens van Turkschen kant te bezien. Een generaal als MOEKTAR, móeten wij ons vertrouwen wel schenken, waar hij in zijn voorbericht verklaart: „je crois remplir un devoir impérieux envers la Patrie en exposant clairement et loyalement les faits de manière à faciliter la tâche de tous mes compatriotes, qui viendront étudier cette guerre”. Een krachtig en ontwikkeld aanvoerder, als deze, bewijst der militaire wereld in het algemeen een onschatbaren dienst, door haar reeds thans, met de documenten in de hand, een helder exposé der operatiën te geven, wilde men daartoe op de Turksche regeering of op haar Generalen Staf wachten, dan zou men wel eens eindeloos naar de waarheid kunnen blijven uitzien. Gestaafd door talrijke daarbij overgelegde officieele documenten, toegelicht door verscheidene schetsen, ligt de verdeling en sterkte der legers duidelijk voor ons. S.'s kunde en ervaring waarborgen ons de juistheid zijner conclusiën. Zijn werk, dat de operatiën van af de eerste grensgevechten, t. N. van Kirk-Kilisse tot en met den slag van Tsjataldsja behandelt, steekt, evenals de heldenfiguur van S. zelf boven zijn omgeving, verre uit boven de menigte literatuur over den Balkankrijg, welke dezer dagen de boekenmarkt overstroomt. MAHMOED MOEKTAR's boek is een standaardwerk, dat in geen enkele militaire bibliotheek van beteekenis, mag ontbreken, een boek, waaraan in menig studeer-vertrek ongetwijfeld eene goede plaats zal worden ingeruimd.

Schets 5.
 Slagveld van Koemanova
 en Omgeving.

Schaal 1:200,000.

Een en ander over zoeklichten in den landoorlog. *)

DOOR

C. W. VAN DOODEN,
Kapitein der Genie.

(Vervolg van blz. 681.)

§ 2. TACTISCHE BESCHOUWINGEN.

I. INLEIDING.

Door de steeds volmaakter wordende weermiddelen, werd de aanvaller meer en meer gedwongen den strijd om de vijandelijke stelling naar den nacht te verplaatsen; een aanval bij dag, zelfs op eene, slechts met de hulpmiddelen van tijdelijke of veldversterkingskunst ingerichte, stelling, zou hem op reusachtige offers te staan komen en, als regel, weinig kans van slagen bieden. Moge men ook den eigenlijken aanval eerst plaats doen vinden bij het morgenkrieken, de voorbereidingen daartoe, als het vooruitschui-ven van de troepen tot in de stormstelling, het inrichten van die stelling, de aanvoer van stormtuig, enz., zullen zeker gedurende den nacht getroffen moeten worden.

Deze neiging tot nachtelijke ondernemingen bij den aanvaller deed bij den verdediger de behoefte ontstaan, door daartoe geëigen- de middelen de duisternis op te heffen, ten einde aldus eerstge- noemde van zijn grootsten steun te berooven. Reeds lang beschik- te men voor dat doel over eenvoudige hulpmiddelen, als lichtfak- kels, drijvende petroleumlichten, vuurpijlen, lichtkogels, e.d., welke echter, wegens hun zeer beperkte werking, slechts eene uiterst weinig afdoende oplossing gaven.

Daarom is men dan ook in de laatste 20 jaren er op steeds uit- gebreider schaal toe overgegaan in landversterkingen de, reeds sedert veel langer tijd op kustforten en bij de marine gebruikelijke, zoeklichten in te voeren.

In de laatste jaren is, mede naar aanleiding van hetgeen de jongste krijgsgeschiedenis ons leert, door de meeste legerbestu- ren de studie van het verlichtingsvraagstuk met kracht ter hand genomen, als gevolg waarvan de zoeklichten eene, voortdurend ruimer wordende, toepassing gevonden hebben, thans zelfs ook voor de veldlegers worden geëischt, en inderdaad in vele veld- legers reeds hun intrede hebben gedaan.

*) Verbetering: op blz. 674, 5^{en} regel v. b. en 10^{en} regel v. b., staat b, lees w.

Zoeklichten zijn, uit den aard der zaak, in de eerste plaats van beteekenis voor den verdediger, daar diens handelingen in hoofdzaak afhankelijk zijn van die des vijands, zoodat eene spoedige ontdekking van deze laatste van veel belang is; niettemin zullen zij ook door den aanvaller met succes kunnen worden toegepast, vooral als de tegenpartij er eenigszins ruim van voorzien is. Bij een belegeringskorps b.v. zullen zij nimmer mogen ontbreken.

Redenen, waarom de aanschaffing en indeeling van zoeklichten in vele Staten nog slechts op beperkte schaal heeft plaats gehad, en eerst in den laatsten tijd met meer kracht is ter hand genomen, moeten gezocht worden in de betrekkelijk hooge prijzen van dat materieel, in de groote uitbreiding van de treinen, die er door veroorzaakt wordt, en in de moeilijkheid, om over bekwaam personeel in voldoende mate de beschikking te erlangen, waarbij dan nog komt, dat eerst de techniek van de laatste jaren ons in staat heeft gesteld installaties te verkrijgen, waarvan het gewicht, dank zij in hoofdzaak den grooten vooruitgang van den benzine-motor, geen overwegende bezwaren voor mobiel gebruik meer medebrengt.

Hoe groot de waarde ook is, die aan eene behoorlijke uitrusting met zoeklichten moet worden gehecht, men mag toch nimmer uit het oog verliezen, dat zoeklichten *nooit* het daglicht vervangen kunnen; men verwacht niet bij zoeklichtenbeschijning meer te zien dan overdag, eene fout, die nog al eens gemaakt wordt; men ziet toch zeer beslist veel minder.

Bij de beschouwing van de tactiek der zoeklichten zal men zich in de eerste plaats bepalen tot een bijzonder geval, n.l. het gebruik van zoeklichten bij de verdediging van permanente of daarmede van nabij overeenkomende verdedigingsstellingen.

Daarna zal worden nagegaan op welke wijze bij een belegeringskorps, bij den aanvaller dus, en bij het veldleger van deze apparaten partij kan worden getrokken.

Zoeklichten kunnen, mits goed gebruikt, van veelzijdig nut zijn, eenerzijds door den grooten rechtstreekschen steun, welken zij aan de andere Wapens verleen, anderzijds door de moreele uitwerking op den vijand, wiens plannen en handelingen zij belemmeren. Zij kunnen voor de volgende doeleinden gebezigd worden:

- a. tijdig ontdekken van de handelingen des vijands;
- b. verhoogen van de eigen vuuruitwerking;
- c. hinderen van den vijand door verblinden;
- d. maskeeren van de eigen bewegingen of opstellingen;
- e. aangeven van de marschrichting;
- f. optisch seinen;
- g. misleiden van de tegenpartij; en
- h. verlichten van werkterreinen.

II. ZOEKLICHTEN IN VERDEDIGINGSSTELLINGEN.

A. Algemeen.

Evenals de artillerie een streng onderscheid maakt tusschen haar materieel, bestemd om den vijand reeds op groote afstanden en voortdurend afbreuk te doen, en dat uitsluitend bestemd voor den strijd van nabij, moet men het zoeklichten-materieel volgens eene overeenkomstige maatstaf verdeelen.

Men moet daarbij n.l. onderscheiden:

1°. Zoeklichten, die tot het hiervoor sub a genoemde doel voortdurend in werking zijn van af het oogenblik, dat het verschijnen van den vijand voor de stelling gevreesd wordt, en geen eigen troepen van voldoende sterkte zich meer in het betrekkelijk voorterrein bevinden. Daar zij de stelling tegen overrompeling moeten *beveiligen*, zullen deze lichten als „BEVEILIGINGSZOEKLICHTEN” worden aangeduid; in het oog dient te worden gehouden, dat zij veel minder ver dragen, dan het geschut voor het vuur op groote afstanden en dus eerst in eene latere periode hun doelen zullen vinden dan dat geschut. Om verwarring te voorkomen, heeft men gemeend den voor de hand liggenden naam: „zoeklichten voor verlichting op groote afstanden” (naar analogie met den, in het Duitsch gebruikelijken, naam „Scheinwerfer für Fernaufklärung”) niet te moeten kiezen.

2°. Zoeklichten, die tot het hiervoor sub b genoemde doel in werking worden gebracht op het oogenblik, dat de strijd van nabij aanvangt en de infanterie, de mitrailleurs en de anti-stormbatterijen in actie komen; zij werken alzoo mede aan de *nabijverdediging* en zullen daarom worden aangeduid als „NABIJVERDEDIGINGSZOEKLICHTEN”.

Aangezien de aanwezigheid en de bruikbaarheid van deze zoeklichten op het beslissende oogenblik van grooten invloed kan zijn op den uitslag van den strijd, moeten zij zoo lang mogelijk aan vernieling worden onttrokken, en moet de vijand zooveel mogelijk van hun aanwezigheid, althans van hun opstellingsplaatsen, onkundig worden gelaten. Zij mogen daarom nimmer voor het sub a genoemde doel worden gebezigd.

De beveiligingszoeklichten daarentegen kunnen, en moeten zelfs, op eenigerlei wijze aan de nabijverdediging deelnemen, al mag men daarop, ten gevolge van het voortdurende gevaar voor vernieling, waaraan zij tijdens het beleg zijn blootgesteld, niet volstrekt rekenen.

De beveiligingszoeklichten moeten zijn van groot vermogen; op hoe grooter afstand zij den vijand kunnen aantoonen, des te grooter is de kans, dat zij hun taak naar behooren zullen vervullen. In het buitenland worden voor dit doel dan ook, als regel,

zoeklichten van 90 en soms van 120 cM. spiegelmiddellijn gebezigd.

Ten gevolge van den, aan ons land en vooral aan ons polderland eigen, neveligen dampkring en de daaraan verbonden groote atmosferische absorptie, zal, ten behoeve van onze permanente verdedigingsstellingen, zeker niet met kleinere zoeklichten kunnen worden volstaan.

De nabijverdedigingszoeklichten moeten zoodanige werkingsfeer bezitten, dat zij in staat zijn de doelen van de nabijverdedigingsorganen (infanterie, mitrailleurs en anti-stormgeschut) naar behooren te verlichten. Afhankelijk van hun bestemming zal de spiegelmiddellijn kunnen afwisselen tusschen 25 en 60 cM., waarbij als regel de zoeklichten kleiner dan 45 cM. niet-electrisch, die grooter dan 45 cM. electricch, en die van 45 cM. zoowel electricch als niet-electrisch kunnen zijn.

Evenwel zullen wellicht ook de zoeklichten van 25 cM. spiegelmiddellijn, welke door Edison-batterijen gevoed worden (zie het slot van § 1), nuttig kunnen worden aangewend.

Hoewel, zooals vroeger reeds werd medegedeeld, de verlichting met niet-electrische zoeklichten ver achter staat bij die met electriche, is hun toepassing in vele gevallen voor de nabijverdediging aan te bevelen; door hun veel geringer gewicht toch, zijn zij gemakkelijker te verplaatsen dan de electriche; zij nemen minder ruimte in en eischen slechts weinig-geoefend personeel; bovendien zijn hun kosten zeer gering met betrekking tot die van electriche zoeklichten, waardoor het, gelijk reeds werd opgemerkt, mogelijk is hen in 8- à 10-maal grooteren getale aan te schaffen.

De beveiligingszoeklichten zullen, als regel, met normaal geconcentreerden lichtbundel werken, ten einde op grooten afstand eene zoo groot mogelijke mate van verlichting te verkrijgen.

Voor de nabijverdedigingszoeklichten, is een kunstmatig verbreede bundel op zijn plaats, ten einde door één zoeklicht een zoo groot mogelijk gedeelte van de aanvallende troepen aan het verdedigende vuur te doen blootstellen.

Electriche nabijverdedigingszoeklichten moeten daarom liefst van verspreidingslenzen voorzien worden; bij ontstentenis daarvan, passe men lampverschuiving toe. De voorkeur verdienen verstelbare verspreidingslenzen, waardoor het mogelijk wordt om, naarmate de vijand nadert, den bundel te verbreeden.

Uithoofde van den hoogen prijs en het groote gewicht van laatstbedoelde toestellen, zal men zich echter meestal tevreden moeten stellen met gewone verspreidingslenzen. Ten einde de werkingsfeer niet te veel te beperken, noch het gevaar voor verlichting van eigen troepen te veel te vergrooten, ware de spreidingshoek op omstreeks 20° te stellen.

Niet-electrische zoeklichten worden niet van verspreidingslenzen voorzien; de hooge prijs hiervan weegt niet op tegen het nut,

dat zij bij deze weinig krachtige apparaten afwerpen. Bovendien is, ten gevolge van de groote afmetingen van de lichtbron, de bundel reeds breder dan bij electriche zoeklichten.

Voor de beveiligingszoeklichten zouden, gedurende den tijd, dat zij medewerken aan het afslaan van een aanval, verspreidingslenzen zeer op hun plaats zijn. Aangezien deze voor groote zoeklichten, zeer kostbaar zijn en het aanbrengen, vooral bij op verhoogde opstellingen geplaatste zoeklichten, te veel tijd in beslag neemt, moet echter van hun toepassing worden afgezien, en moet men zich behelpen met lampverschuiving.

Behalve zoeklichten komen, zoowel voor de beveiligings- als voor de nabijverdedigingsverlichting, pyrotechnische en andere verlichtingsmiddelen in aanmerking, en wel voor het eerste doel: lichtkogels, verschoten uit vuurmonden, en vuurpijlen en voor het laatste doel: lichtkogels, verschoten uit lichtpistolen, en eveneens vuurpijlen; voorts ook nog drijvende petroleumlichten, fakkels, lampen, enz, enz.

Al deze middelen, vooral die voor de nabijverdediging, leveren veel gevaar op voor verlichting van eigen troepen, terwijl lichtkogels uit lichtpistolen en vuurpijlen bovendien slechts gedurende enkele seconden licht geven. Daartegenover staat echter, dat de pyrotechnische verlichtingsmiddelen het terrein van boven af verlichten en daardoor geen of slechts korte slagschaduw veroorzaken, om welke reden zij eene welkome aanvulling van de zoeklichten kunnen vormen.

Het zal daarom zeer gewenscht zijn, ook al is voor eene goede, stelselmatige verlichting met zoeklichten gezorgd, steeds ook over deze verlichtingsmiddelen te kunnen beschikken.

Zij kunnen dan bovendien de taak van zoeklichten, welke om eenigerlei reden tijdelijk of voor goed buiten gebruik zijn, overnemen.

B. De beveiligingsverlichting.

Aan de toepassing van beveiligingszoeklichten kleven eenige, niet uit het oog te verliezen, nadeelen, en wel:

1. De aanwezigheid van zoeklichten geeft der bezetting een gevoel van veiligheid, dat verslapping van de waakzaamheid en alle gevaarlijke gevolgen daarvan veroorzaken kan.

2. Zoeklichten duiden den vijand de ligging der stelling aan en vergemakkelijken hem de regeling van zijn artillerievuur.

3. Uit de, door de lichtbundels gevormde, slagschaduw is het den vijand mogelijk af te leiden in welke terreingedeelten hij zich, ook overdag, ongezien van uit de stelling, bewegen kan.

4. Van de, nog op vele KM. vóór de stelling veroorzaakte, verlichting zal de vijand dikwijls veel profijt kunnen trekken.

5. Er bestaat kans op verlichting van eigen troepen, waardoor hun handelingen verraden en verijdeld kunnen worden.

Tegen deze nadeelen weegt echter ruimschoots op het enorme nut, dat de beveiligingszoeklichten afwerpen, mits het zoeklichten-vraagstuk in het algemeen en voor de betrokken stelling in het bijzonder grondig bestudeerd, en alles wat daartoe behoort, of daarmede in verband staat, goed voorbereid is; de zoeklichten, in het kort, in voldoende mate aanwezig zijn en goed gebruikt worden.

Grootte, aantal, plaats en inrichting der zoeklichten moeten, in verband met de plaatselijke omstandigheden, worden vastgesteld.

De bevelvoering moet behoorlijk geregeld zijn.

Door intensieve oefening en goede theoretische opleiding moet het met de behandeling der zoeklichten belaste personeel daarmede volkomen vertrouwd zijn; de hoogere aanvoerders en de voor waarnemer bestemde personen moeten geheel op de hoogte zijn van de zoeklichtentactiek, terwijl de troepen geoefend moeten zijn in het nachtgevecht met zoeklichtenverlichting.

Is aan deze voorwaarden voldaan, dan zal het rendement van de zoeklichten groot zijn en de val van de stelling, dank zij hun optreden, wellicht niet onbelangrijk verschoven, ja, voorkomen kunnen worden.

Feitelijk moet de spiegelmiddellijn van de beveiligingszoeklichten voor elke opstellingsplaats afzonderlijk worden vastgesteld. Zoowel een te groot als een te klein kaliber toch, is nadeelig.

Niet alleen, dat te groote zoeklichten de, hiervoor sub 3 en 4 genoemde, bezwaren meer op den voorgrond brengen, doch de aanschaffings- en exploitatiekosten, alsmede het gewicht en de afmetingen van de geheele installatie zijn noodeloos groot; de groote afmetingen hebben eene vermeerderde kwetsbaarheid, door de grootere trefkans, en eene verminderde manoeuvreervardigheid ten gevolge.

Te kleine zoeklichten doen alle, hiervoor onder 1 tot en met 5 genoemde, nadeelen sterk uitkomen, omdat het daartegenover staande nut te gering, ja, veelal nihil, is, vooral bij eenigszins ongunstige atmosferische toestanden.

Het is minder schadelijk een te groot dan een te klein zoeklicht te gebruiken; het te groote vermogen, dat tot de, sub 3 en 4 genoemde, nadeelen leidt, kan men altijd eenigszins neutraliseeren door verschuiving van de lamp uit het brandpunt.

Men zij daarom niet te angstvallig met het bepalen van de spiegelmiddellijn en beperke het aantal kalibers zooveel mogelijk. Een groot aantal kalibers is lastig; het geeft aanleiding tot oplegging van een grooten voorraad reservedeelen, verzwaart de opleiding van het personeel en bemoeilijkt het combineeren van onderdeelen van beschadigde installaties tot eene nieuwe installatie.

Reeds vroeger werden als meest gewenschte kalibers die van 90 en 120 cM. genoemd. Grootere zoeklichten zijn te onhandelbaar en te duur, kleinere zijn, bij den zoo veelvuldig voorkomenden lichtelijk neveligen dampkring, spoedig vrijwel nutteloos voor de beveiliging; alleen in gevallen, dat het uitzicht beperkt is, kunnen zij bruikbaar zijn, en kunnen zoeklichten van 60 cM. en zelfs nog kleinere worden toegepast.

In welke verhouding de aantallen zoeklichten van de verschillende kalibers tot elkaar moeten staan, hangt in hoofdzaak af van den aard van het voorterrein der stelling, doch wordt ook beïnvloed door de vraag, in hoeverre de terreingesteldheid binnen de stelling het manoeuvreeren met zware installaties toelaat. Men mag wel, als regel, aannemen, dat verreweg het grootste gedeelte van de beveiligingszoeklichten eene middellijn van 90 cM. zal hebben en dat met slechts enkele van 120 cM. zal worden volstaan. Een nauwgezet onderzoek zal dienen uit te maken, op welke punter het in werking brengen van deze zoeklichten beslist noodig en ook mogelijk is. Is het eenigszins toelaatbaar, zoo zie men echter van hun gebruik af.

Daar van de goede werking der beveiligingszoeklichten zeer veel, zelfs het behoud van de stelling, afhangt, late men hen nimmer alleen, doch steeds *paarsgewijze* optreden.

Zoowel de zoeklichten als hun hulporganen toch, zijn zeer samengestelde, meermalen aan storingen onderhevige, mechanismen; bovendien is men van tijd tot tijd verplicht het zoeklicht te verduisterten ten einde nieuwe koolstaven in te zetten of wel om het aan het vijandelijk vuur te onttrekken; eindelijk bestaat nog het gevaar, dat, door eene schijnmanoeuvre des vijands, het zoeklicht in eene verkeerde richting wordt vastgehouden en de vijand daardoor gelegenheid krijgt over het in duisternis gehulde terrein de stelling ongezien te naderen.

Telkens als het zoeklicht om een van bovenstaande redenen ophoudt te schijnen of wel langeren tijd in eene bepaalde richting, ter verlichting van een bepaald object, blijft schijnen, moet het tweede zoeklicht onverwijld in werking komen, om zijn taak over te nemen.

Uit den aard van de zaak moeten de beide zoeklichten volkomen onafhankelijk van elkaar zijn en moeten zij dus ook van verschillende stroombronnen stroom ontvangen.

Voorts moeten zij in staat zijn het zelfde terrein te verlichten, doch niettemin zoodanig zijn opgesteld, dat het eene licht geen hinder ondervindt van het, op het andere afgegeven, vuur.

Als regel, zal hun spiegelmiddellijn even groot zijn, doch, in verband met plaatselijke omstandigheden, kan het gewenscht zijn de spiegelmiddellijn verschillend te nemen, b.v. wanneer een van

de beide lichten meer voorwaarts moet worden opgesteld dan het andere.

De afstand tusschen de zoeklichten kan gesteld worden op 100 à 400 M.; soms meer, nooit minder. Van beide zoeklichten geeft, als regel, slechts één licht; het tweede staat geheel bedrijfsvaardig opgesteld in afwachting van het oogenblik, dat het in werking moet komen, om het andere te vervangen of te ondersteunen.

Op een en ander wordt later teruggekomen.

Aldus paarsgewijze optredende zoeklichten vormen te zamen eene *zoeklichten-sectie*.

Te allen tijde is het beter op een zeker stellingedeelte geen enkel beveiligingszoeklicht te bezitten, ten einde in de gelegenheid te zijn deze op een ander stellingedeelte paarsgewijze te doen optreden, dat men de beschikbare zoeklichten over die beide gedeelten regelmatig verdeelt en de zoeklichten dientengevolge zelfstandig moet maken.

Dan toch, bestaat het zeker niet denkbeeldige gevaar, dat het uitdooven of afgeleid worden van een licht, in verband met de, door het vertrouwen op de zoeklichten, verslapt waakzaamheid, de schromelijkste gevolgen heeft.

Bij de toepassing van beveiligingszoeklichten houde men steeds als onomstootelijke waarheid voor oogen: *één is geen, ja zelfs: één is slechter dan geen*.

Aan elk zoeklicht, of liever elke zoeklichten-sectie, wordt een bepaald terreingedeelte — de *verlichtingssector* — ter verlichting aangewezen.

Deze sectoren mogen, als regel, geen grooteren tophoek hebben dan 60°; wordt deze hoek grooter, dan schijnt het licht in zijn uiterste standen te flankeerend, hindert door het maskeerend vermogen van den bundel de eigen troepen en levert bovendien gevaar op voor verlichting van die troepen; eindelijk verminderen ook de waarnemingskansen, naarmate de verlichtingssector uitgebreider wordt. Bijzondere omstandigheden kunnen soms een grooteren verlichtingssector noodig of mogelijk maken; boven 90° zal men echter nimmer mogen gaan, daar dan de waarnemingskansen veel te gering worden.

De as van den verlichtingssector moet steeds normaal, althans nagenoeg normaal, op de stelling staan, om het flankeerend schijnen te voorkomen.

De afstanden tusschen de zoeklicht-sectiën kieze men zoodanig, dat de verlichtingssectoren elkaar op 1 à 1,5 KM. vóór de stelling beginnen te bedekken; de bedoelde afstanden zullen dus eveneens 1 à 1,5 KM. bedragen. In de practijk zal men natuurlijk meermalen van deze maten moeten of kunnen afwijken, hetzij wegens de terreingesteldheid, hetzij omdat om financieele redenen eene dergelijke, betrekkelijk ruime, indeeling van zoeklichten voor de geheele stelling niet altijd mogelijk zal zijn. In dit geval streve men er

echter naar althans de vermoedelijke hoofd- en nevenaansvalsfronten, alsmede de gevaarlijkste punten in de overige gedeelten van de stelling, volgens de bovenstaande beginselen door zoeklichten te doen beveiligen.

Bovendien legge men nog een aantal zoeklichten als reserve op.

Voor de stroombronnen (dynamowagens) wordt dit laatste minder noodig geacht, omdat deze minder aan vernieling blootstaan en bovendien nog wel te improviseeren zijn.

De beveiligingszoeklichten mogen slechts bij hooge uitzondering in forten worden opgesteld.

Eenerzijds toch trekt een zoeklicht het vijandelijke artillerievuur tot zich, en zou daardoor indirect het fort, waarin het zich bevindt, benadeelen, terwijl het bovendien de regeling van het, met opzet tot vernieling van het fort daarop afgegeven, vuur gedurende den nacht zou vergemakkelijken; anderzijds zou het zoeklicht daarentegen aan meerdere vernieling blootstaan, vooreerst door het zoeuven bedoelde vuur en voorts omdat, de opstellingsplaats aan den vijand bekend zijnde, deze eerder op het licht ingeschoten zou zijn.

Eindelijk zou de uitwerking van het zoeklicht nadeelig beïnvloed worden door de rookwolken, veroorzaakt door de op en nabij het fort vermoedelijk in grooten getale springende projectielen. Ook de waarneming ten behoeve van, in de onmiddellijke nabijheid van de sterke zoeklichten in het fort opgestelde, artillerie en infanterie zou veel te wenschen overlaten.

Zoeklicht en fort benadeelen elkaar dus wederkeerig.

Bovendien vergete men niet, dat zoeklichten, in de forten opgesteld, aan hun plaats gebonden zijn, en dus tijdens het beleg niet in werking kunnen worden gebracht op de punten, waar zij het meest noodig blijken te zijn; zeer vele zullen dan wellicht weinig nut afwerpen.

Soms vindt men als voordeel van de opstelling in een fort aangevoerd, dat het zoeklicht daar gemakkelijk eene hooge opstelling kan krijgen, b.v. op een bomvrij gebouw; daar het relief van moderne forten echter gering is, is dit voordeel problematisch, vooral nu de techniek ons de beschikking geeft over middelen, waardoor men aan zoeklichten gemakkelijk en overal eene hooge opstelling kan verzekeren.

Opstelling van een zoeklicht in een fort zal dan ook alleen toelaatbaar zijn, wanneer het onmogelijk is het daarbuiten op te stellen. Dit is o.a. het geval bij geïsoleerde forten, als sperforten, kustforten en vooruitgeschoven werken van eene verdedigingsstelling, alsmede wanneer het terrein in en achter de intervallen volkomen ongeschikt is voor opstelling en beweging van zware voertuigen.

Als een zoeklicht in een fort wordt opgesteld, moet dit zoodanig geschieden, dat zoowel zoeklicht als stroombron overdag volkomen beschermd zijn tegen de zwaarste projectielen uit het belegeringsgeschut; ook gedurende den nacht, moet de bescherming daartegen zoo volkomen mogelijk zijn en mag slechts een zeer klein gedeelte van het zoeklicht aan projectielen of springstukken zijn blootgesteld.

Deze eischen geven tot veel moeilijkheden aanleiding. Voor zoeklichten van 60 cM. en kleiner, krijgt men eene zeer goede, doch dure, oplossing door plaatsing van het zoeklicht in een hefkoepel, welke bestand moet zijn tegen de granaten uit het zwaarste geschut. Voor grootere zoeklichten zal men zijn toevlucht moeten nemen tot andere constructies, welke minder kostbaar zijn. Eene inrichting, die voor 90 en 120 cM. wellicht billijker uitvoerbaar zal blijken te zijn, is, schematisch, in afwachtings- en gebruikspositie, in fig. 15 geschetst.

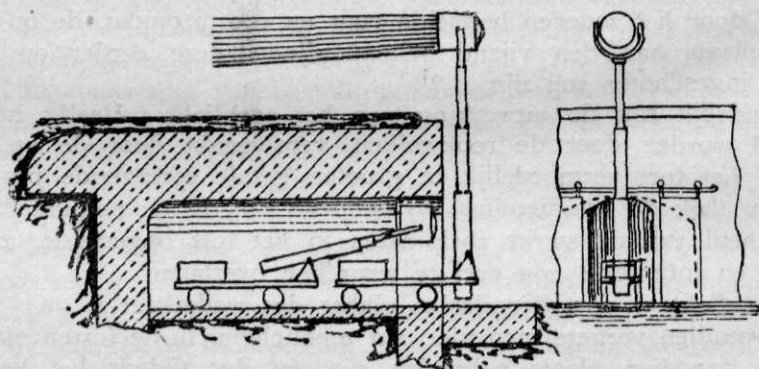

Fig. 15.

De stroombron moet in elk geval ondergebracht worden in eene bomvrije ruimte.

Door al deze inrichtingen worden de bouwkosten van een fort echter zeer aanzienlijk verhoogd.

Daarom make men dan ook, zoo eenigszins mogelijk, de zoeklichten mobiel en doe ze optreden buiten de forten in het tusschenterrein.

Daarbij rijst dan de vraag: waar moeten die zoeklichten in de intervallen worden opgesteld: *in*, *vóór* of *achter* de verdedigingslijn.

De beantwoording van deze vraag wordt sterk beïnvloed door de terreinstgesteldheid, doch men houde daarbij het volgende in het oog.

Opstelling *in* de verdedigingslijn heeft het zelfde bezwaar als opstelling in een fort: eenerzijds trekt het zoeklicht het vuur tot zich, waardoor dan tevens den eigen troepen in de verdedigings-

lijn afbreuk wordt gedaan, terwijl de vijand bovendien, zoodra hij ontdekt, dat het zoeklicht aldaar staat, een hulpmiddel tot regeling van zijn vuur op die lijn krijgt; anderzijds heeft het zoeklicht te lijden van het vuur, dat op de stelling zelf wordt gericht.

Eindelijk is het gevaar groot, dat het zoeklicht door eene ondernemende vijandelijke afdeeling of bij eene partieel geslaagde bestorming wordt vernield.

Als voordeel van de opstelling in de verdedigingslijn mag gelden, dat het zoeklicht gemakkelijk tot het laatste oogenblik aan de nabijverdediging kan medewerken, zonder dat kans voor verlichting van de eigen troepen bestaat.

Opstelling *vóór* de verdedigingslijn stelt het zoeklicht zeer bloot aan overrompeling, sluit medewerking aan de nabijverdediging uit, omdat het, *vóór* het zoover is, vermoedelijk wel zal zijn vernield of veroverd, en is voorts hinderlijk voor den verdediger, die moet oppassen met zijn vuur het eigen zoeklicht c.a. niet te treffen.

Alleen ten opzichte van het vijandelijk vuur is de opstelling gunstig; de, op het zoeklicht afgezonden, projectielen vallen *vóór* de stelling, waar zij een minimum kwaad doen.

Opstelling *achter* de verdedigingslijn is, uit dit laatste oogpunt beschouwd, iets minder gunstig; daarentegen staat het zoeklicht daar zeer veilig tegen overrompeling, en zal men misschien gelegenheid vinden het, bij het slagen van een stormaanval, terug te trekken.

Nadeelig is, dat het zoeklicht in het laatste stadium van het gevecht niet meer kan medewerken aan de verlichting van de naderende aanvalslinie zonder de eigen troepen mede te beschijnen; het kan dan echter wellicht nog zeer belangrijke diensten presteeren, door verlichting van de achter de stormende troepen komende reserves.

Het zal geen nader betoog behoeven, dat de plaatsing van zoeklichten achter de verdedigingslijn eene hooge opstelling van die zoeklichten beslist onmisbaar maakt; in vlak terrein moeten daarvoor dus de noodige inrichtingen worden medegevoerd. Vroeger werd trouwens reeds aangetoond, dat eene hooge opstelling altijd zeer veel voordeelen heeft.

Ook zal men het aantal troepen, dat binnen den verlichtingssector hun gevechtsofstelling heeft, tot een minimum beperken.

Als regel, zal men de zoeklichten, afhankelijk van de gesteldheid van het terrein, de te verkrijgen opstellingshoogte en het kaliber, plaatsen op 100 tot 500 M. achter de verdedigingslijn; is dit om eenigerlei reden niet mogelijk, zoo stelle men ze op *in* de verdedigingslijn.

Men houde, ook bij de keuze van de opstellingsplaats voor een

zoeklicht, steeds den algemeenen tactischen regel in het oog, dat *uitwerking boven dekking gaat*.

Opstelling vóór de verdedigingslijn zal hooge uitzondering blijven.

Evenmin, en om de zelfde redenen, als de opstelling van zoeklichten *in* forten gewenscht is, is hun opstelling *nabij* forten en batterijen, alsmede *nabij* belangrijke infanteriestellingen en andere markante punten aan te bevelen. Men zorge steeds, dat een behoorlijke onderlinge afstand bestaat.

De zoeklichten mogen voorts noch de eigen troepen en batterijen, noch andere zoeklichten hinderen, wat het geval kan zijn, wanneer ze te flankerend schijnen; de, vooral bij grootere lichten sterk maskeerende, bundels kunnen dan eene, den vijand zeer welkome, gezichtsdekking bieden. Regel is daarom, dat de as van den verlichtingssector nagenoeg normaal op de verdedigingslijn staat.

Men moet voorts zorgdragen geen zoeklichten op de vleugels van eene stelling te plaatsen. Daardoor toch, teekent zich de frontbreedte der stelling duidelijk af en vergemakkelijkt men omvattende en omtrekkende bewegingen des vijands.

Door sommige zoeklichten in, andere achter de stelling op te stellen, zal men erin kunnen slagen den vijand, vooral bij niet-permanente verdedigingsstellingen, een geheel verkeerden indruk nopens de ligging der weerstandslijn te geven, welken indruk men overdag, door oordeelkundig gemaakte schijnstellingen, nog versterken kan.

Van de mobiele installaties plaatse men zoowel het zoeklicht als den dynamowagen, en c.q. de overige voertuigen, op berijdbaar terrein, in het polderland zal men daardoor in hoofdzaak op de wegen aangewezen zijn. Ten einde het verkeer niet te stremmen, zullen veelal emplacementen moeten worden gemaakt door plaatselijke verbreding van die wegen.

Voordeelig kan het zijn, wanneer een zoeklicht nabij een kruispunt van twee wegen, waarvan de een straalsgewijze en de andere parallel aan de verdedigingslijn loopt, geplaatst is, daar dan het van stelling veranderen en het terugtrekken van het zoeklicht vergemakkelijkt wordt.

Voor zooveel mogelijk, zal men voorts gebruik maken van dominerende punten.

De dynamowagen, of welke andere stroombron er moge zijn, moet op zoodanigen afstand van het zoeklicht worden opgesteld, dat hij geen last heeft van het daarop afgegeven vuur. Men zorge ook, dat de dynamowagens van de verschillende zoeklichten niet te dicht bij elkaar staan.

Overdag moeten zoowel zoeklicht als dynamowagen gedekt, minstens tegen gezicht, ook van uit de lucht, zoo eenigszins mogelijk mede tegen vuur, worden opgesteld. De opstellingsplaats van den

dynamowagen kieze men bij voorkeur zoodanig, dat hij daar nacht en dag kan blijven staan. Ten einde deze niet te verraden, moet steeds gezorgd worden, dat alle lichtuitstraling voorkomen wordt en moet het geraas van den motor een minimum zijn.

Het zoeklicht, en c.q. ook de dynamowagen, worden tijdens of, indien de opstellingsplaats of de af te leggen weg zeer blootgesteld is, zelfs na het invallen van de duisternis naar de gevechtsposities gebracht. Tijdens of kort vóór de ochtendschemering worden zij weder weggevoerd.

Voor elke zoeklichtinstallatie moeten eenige opstellingsplaatsen met verbindings- en toegangswegen verkend en, voor zooveel noodig, gereed gemaakt zijn, zulks met het doel om het van stelling veranderen gedurende den nacht te vergemakkelijken.

De noodige voorbereidingen hiertoe moeten reeds in vreedstijd getroffen worden.

Verplaatsing van zoeklichten en van stroombronnen gedurende den nacht moet tot de zeldzaamheden behooren, en mag, als regel, alleen geschieden, wanneer het vijandelijk vuur zulks noodig maakt; immers het verplaatsen van de vrij zware voertuigen en het op- en weder uitrollen van de kabels is tijdroovend, terwijl het zoeklicht gedurende het verplaatsen voor gebruik ongeschikt is.

Ook de waarnemers zullen zoo min mogelijk van plaats veranderen.

Alle verplaatsingen over korte afstanden van het zoeklicht worden als regel door manschappen, zoo noodig bijgestaan door paarden, uitgevoerd. Indien de dynamowagen automobiel is, zal hij eene enkele maal daarbij kunnen helpen; als regel echter niet, omdat hij zich daartoe, uit eene veilige, naar eene meestal sterk bedreigde plaats zou moeten begeven en dientengevolge noodeloos aan beschadiging zou worden blootgesteld. Bovendien zal in veel gevallen de gelegenheid voor manoeuvreeren met den automobiel wel ontbreken; steeds zal dit manoeuvreeren, dat in absolute duisternis, zonder gebruikmaking van lantaarns, moet geschieden, veel gevaar voor ongelukken opleveren, vooral als de wegen smal en door slooten begrensd zijn.

Verplaatsing over korte afstanden van den dynamowagen zal geschieden op de zelfde wijze als van het zoeklicht, met dien verstande, dat men bij automobiele wagens zoo mogelijk van hun eigen-bewegingsorganen gebruik zal maken.

Tot het bieden van hulp bij verplaatsing van de installaties, zullen per vak of groep een aantal paarden aanwezig moeten zijn. Als regel, zal hun hulp wel ontbeerd kunnen worden, daar men meestal over een voldoende aantal manschappen zal kunnen beschikken.

(Wordt vervolgd.) Blz. 792

De Hygiëne in het Nederlandsche leger.

Het moge klinken als een paradox, doch het moet erkend worden: de Nederlandsche officier, in het algemeen gesproken, heeft geen voldoende begrip van hygiëne. Wat op huishoudscholen aan de aanstaande bestuurster van een gezin onderwezen wordt, wordt van den toekomstigen beheerder van eene compagnie, van eene kazerne, verre gehouden. Hygiëne is geen examenvak voor den aanstaanden officier. Slechts aan de Hoogere Krijgsschool worden voordrachten over hygiëne gehouden, die door het bijna totale gemis aan hulpmiddelen ter demonstratie bij den gemiddelden toehoorder slechts een oppervlakkigen indruk kunnen achterlaten.

Is het dan noodzakelijk, dat de officier bekend is met hetgeen de hygiëne leert? Worden niet, in zijne reglementen, voorschriften gegeven, bij welker vaststelling met de hygiëne rekening gehouden is, en welke hij slechts heeft op te volgen?

Wie onderzoekt, in hoeverre de hygiënische beginselen in ons leger zijn doorgedrongen, zal ongetwijfeld de eerste vraag bevestigend, de tweede ontkenkend beantwoorden. Op hygiënisch gebied kunnen reglementen slechts algemeene voorschriften geven; het uitvoeren van die voorschriften eischt echter hygiënische kennis, doordenken in den geest van het voorschrift, om niet vaak, door schijnbare kleinigheden, de maatregelen hun doel te doen missen, ja, er lijnrecht tegen in te gaan.

Een voorbeeld, om de gedachten te bepalen, moge dit ophelderen. In eene legerplaats is overeenkomstig de voorschriften, het drinkwater, door Norton-pompen opgebracht, onderzocht en goed bevonden. Bij het vullen van bidons en veldflesschen onder den breedten, wisselenden pompstraal, valt een gedeelte van het water op den bodem en vereenigt zich tot plassen en poelen, welke hinderlijk zijn. Ten einde dit te voorkomen, wordt bij elke pomp in eene breede groeve een houten bak van $\pm 1\frac{1}{2}$ M³. inhoud geplaatst, in welks zijwanden zich onderaan een achttal tapkranen bevinden. Een houten goot geleidt het opgepompte water in den bak, welke met een los deksel gesloten *kan* worden, doch niet gesloten *wordt*. Wanneer nu het reservoir voldoende gevuld is, kunnen acht man te gelijk water aftappen, zonder te morsen. Er vormen zich geen poelen meer in het kamp, doch er wordt gehandeld in strijd met de hygiëne, die leert, dat men het water niet eerst in reservoirs moet verzamelen, doch direct uit kraan of pomp gebruiken. Waar 'smorgens het gedrang der manschappen, die aan de tapkranen hunne veldflesch komen vullen, tot

storende tooneelen aanleiding geeft, wordt gelast, dat de veldflesschen uit de bidons gevuld moeten worden. Er wordt minder gedrongen bij de waterkisten, doch er wordt wederom gehandeld in strijd met de hygiëne... het uitbreken van eene typhus-epidemie in het kamp zou er zelfs op gunstige wijze door bevorderd kunnen worden.

Immers: een soldaat, die 's nachts wateren moet, gaat niet naar de latrine, doch urineert in de nabijheid van zijn tent; zoo zou ook de ambulante typhuslijder doen, dien ik in het kamp onderstel;

's morgens wordt bij het „strootjesrapen” een weggeworpen stuk oud brood of vleeschafval opgeraapt, waarop de typhuslijder des nachts toevallig gewaterd heeft;

bij gebrek aan een geschikt vervoermiddel om het wegwaaien van het verzamelde vuil op den tocht naar den vuilniskuil te voorkomen, wordt een bidon als transportmiddel gebruikt, de zelfde bidon, waaruit later veldflesschen gevuld zullen worden;

Jansen komt om water te halen, vindt alle kranen in gebruik, terwijl vele kameraden reeds „reserve maken”, hij meent geen tijd met wachten te mogen verliezen, haalt het deksel van de kist en schept zijn bidon vol water; de bidon, waar het stuk brood in geweest is, waarop de typhuslijder gewaterd heeft. Het reservoir is besmet met typhusbacillen.

Nu werpe men mij niet tegen, dat Jansen dat niet mag doen, dat het vuil niet in bidons verzameld mag worden, en dat de typhuslijder niet naast zijn tent mag wateren, of dat oud brood of vleeschafval niet in de tentstraat of tusschen de tenten geworpen mag worden.... het kan gebeuren. En nu weet ik wel, dat slechts bij uitzondering van een bidon tot vuilvervoer gebruik gemaakt zal worden, evenals slechts bij uitzondering een soldaat 's nachts zijn veldflesch als urinaal gebruikt.... de militaire hygiëne leert, welke maatregelen men moet treffen om te voorkomen, dat ten gevolge van drinkwater-besmetting door de vuilheid van een enkeling een geheel kampement besmet wordt. In het bovenonderstelde geval is integendeel de gelegenheid voor besmetting geboden, door het inschakelen van reservoirs tusschen pomp en veldflesch.¹⁾

Indien dergelijke niet-hygiënische toestanden, zich in een kamp in vredestijd kunnen voordoen, wie kan dan de onheilen voorzien, die in oorlogstijd het leger zullen kunnen teisteren. Het is immers

1) Het vuilvervoer ook in onze groote vaste legerplaatsen is onvoldoende geregeld. Het verzamelen en vervoeren van papier en vuil in open kruiwagens zou op winderige dagen een Sisyphusarbeid zijn. Ik heb een soldaat, met dit corvee belast, het vraagstuk aldus zien oplossen, dat hij elk vod, elk stuk papier, enz. éénmaal oprapte en in zijn kruiwagen wierp. Wilde de wind het weer op den weg blazen, dan moest de wind er verder ook maar alleen voor zorgen. De wind zorgt er voor, evenals voor het vuil in de verzamelkuil naast de ambulance, doch op hare wijze.

niet noodig den combattanten er nogmaals op te wijzen, dat de oorlogsepidemieën meer slachtoffers maken dan de vijandelijke of bevriende kogels?

De onvoldoende wijze, waarop in kampementen de soldaten in staat zijn, hunne eetketels schoon te maken, is mede oorzaak van de talrijke, soms ernstige darmaandoeningen, die in bijna elke kamp optreden.

Voor huidcultuur, op het veld nog meer noodzakelijk dan in het garnizoen, wordt bij voldoende tentmaterieel gelegenheid gegeven door het oprichten van waschtenten. Men meene echter niet, dat hiervan door den soldaat gebruik gemaakt wordt. Het Nederlandsche volk is vuil, wie weet het beter dan de volksdokter! Den soldaat moet *geleerd* worden zich te reinigen, maar het *moet* hem dan ook geleerd worden; en het is wederom het kader, dat doordrongen van de hygiënische noodzakelijkheid dier reiniging tot behoud van de validiteit van het leger, den soldaat moet dwingen zich te wasschen. Is het kader zich niet ten volle bewust van de gevaren, die onvoldoende reinheid medebrengt, dan wordt dit onderdeel van de militaire opvoeding niet onderwezen; hetgeen geschiedt. Men begripe mij wel. Niet het feit, dat de soldaat, die eene week op manoeuvre is, zich niet wast, beschouw ik in zichzelf als zoozeer nadeelig, doch men bedenke, dat de manoeuvres, het kampleven, voorbereiding zijn tot, afspiegeling van het oorlogsleven. Wat bij manoeuvres niet uitgevoerd wordt, komt ook in oorlogstijd niet tot stand.

De oorsprong van de fout schuilt dieper. Reeds in de garnizoenen, en vooral in de garnizoenen, moet den soldaat geleerd worden hygiënisch te leven. Daar in de eerste plaats moet hem reinheid geleerd worden; reinheid op zijne voeding, reinheid op zijne woning, reinheid op zijne kleeding (onderkleeding).

Het dagelijksche ziekenrapport leert echter overtuigend, dat de soldaat zich niet of onvoldoende reinigt; het eindeloze aantal geïnfekteerde voeten en steenpuisten bewijst de onvoldoende huidcultuur.

Het feit, dat de manschappen der bereden Wapens in den regel gaan eten, zonder te voren de vingers en nagels te reinigen, waarmee zij zoo juist de mest- en het rotstraal der paardenhoeven bewerkt hebben, kan oorzaak zijn van ziekten, die vermeden kunnen worden.

Reinheid op zijne woning, ventilatie, stofvrijheid van de chambree . . . men leze het rapport van de Haagsche Gezondheidscommissie over de Haagsche kazernes (in extenso overgenomen in het Militair Geneeskundig Tijdschrift 1912), en wie weet, dat slechts enkele kazernes hygiënischer ingericht zijn, vraagt zich af: is het mogelijk den soldaat hygiënisch te leeren leven, wanneer zijn dagelijksch leven medebrengt, te slapen, te eten, te poetsen, zijne natte kleeding op

te hangen, zijn vuile kleeding af te borstelen, den mest van zijne schoenen te schuieren, en bovendien nog te excerceeren én ziek te zijn op ééne zelfde kamer, waar licht en lucht onvoldoende doordringen, waar niet te reinigen vloeren steeds nieuwe stofwolken doen opstuiven.

Persoonlijk heb ik op eene chambree gelegen, waar bij vriezend weer niet gezwabberd mocht worden, omdat door de onvoldoende verwarming van het vertrek het water op den vloer bevroor; bij dooiweer lekte het op het bureau der administratie onder ons.¹⁾

Zijn er, op eene uitzondering na, behoorlijk verwarmde kazernes in Nederland?

Kent de soldaat het weldadige van een goed verwarmd vertrek, wanneer hij met natte kleeding thuis komt van eene oefening in de wintermaanden; weldadig, niet alleen voor het gevoel, maar ook ter voorkoming van ziekte. Wij mogen hopen, dat de centraal verwarmde kazernes te Tilburg en Breda ook in dit opzicht een stap in de goede richting zullen blijken te zijn.

Men geve hier niet de schuld aan het legerbestuur, doch kenne zichzelf. Waren wij ons allen ter dege bewust van de noodzakelijkheid eener hygiënische kazerneering, noodzakelijk ter voorkoming van ziekten — ik wijs op de angina-epidemiën, die jaarlijks op ruime schaal voorkomen —, noodzakelijk ter verhooging van 's lands weerkracht — *eene hygiënische opvoeding in het leger werkt na in de burgermaatschappij als eene sanatoriumkuur in het huisgezin van een tuberculeuse* — geen volksvertegenwoordiging zou credieten voor kazernebouw weigeren.

Doch men is niet voldoende doordrongen van de noodzakelijkheid der toegepaste hygiëne, door gebrek aan kennis der theoretische hygiëne.

Hoe is het anders te verklaren, dat in het zelfde land, waar de toegepaste hygiëne in de burgermaatschappij eene hooge vlucht genomen heeft, haar beginselen in het leger niet toegepast worden. Men vergelijk de gymnastieklokalen van vele kazernes, der oude gymnastiekschool te 's-Gravenhage, met die onzer scholen en particuliere inrichtingen. „Stof is vergift voor de longen”, zegt één der bij duizenden verspreide wandschriften van de Vereeniging tot bestrijding der tuberculose. Worden militaire gymnasten niet vatbaar geacht voor dat vergift? De practijk, helaas, leert anders! Zal het in Utrecht beter zijn?

Men bezoeke eene moderne broodfabriek, neme kennis van de hooge eischen, door arbeidsinspectie, gezondheidscommissie, brandweer, enz. gesteld, en late zich daarna rondgeleiden in eene onzer oude militaire bakkerijen. Met haar electriche installatie werkt zij

1) Men besluite hieruit niet, dat ik het plassen met water, zooals dit zeer ten nadeele der vloeren vaak geschiedt, zou aanbevelen. Het doorlekken van een vloer bewijst de foutieve constructie daarvan.

zoo economisch mogelijk; geen penning der belastinggelden zou daar verloren gaan..., indien hygiënische ventilatie, een lift e.d., ziekten van het personeel voorkwamen, ziekten in en door den dienst, met haar nasleep van pensioen.

De lokaliteiten dier inrichting maken op den oppervlakkigen beschouwer den indruk van voldoende reinheid; men verzuime echter niet, zich het eenige privaat der werklieden, zonder waterspoelinrichting en zonder waschgelegenheid, te laten toonen.

Men kaatse mij den bal niet terug door den Geneeskundigen Dienst verantwoordelijk te stellen, het dienstvak, dat door sommigen bij toerbeurt als zondebok en als dekschild gebruikt wordt. Juist de wijze, waarop van de adviezen van den Geneesk. Dienst gebruik gemaakt wordt, bewijst, dat men, door onvoldoende kennis der hygiëne, haar waarde te gering acht, het inwinnen van raad van deskundigen overbodig oordeelt. Zou men niet verwachten dat de Geneeskundige Dienst gekend werd bij het opmaken van ontwerpen van kazernes, bij het vaststellen der keuringseischen, waaraan personen, voor bepaalde diensten bestemd, zullen moeten voldoen, bij het projecteeren van eene elektrische ventilatie in eene kazerne, bij het voornemen om in een verouderd gebouw eene gymnastiekschool op te richten, kortom bij alles, waarbij zuiver hygiënische en medische vragen opgelost moeten worden.

Het tegendeel geschiedt.

Men spant de paarden achter den wagen. Wanneer eenmaal de kazerne opgeleverd is, mag de Chef van den Mil. Geneesk. Dienst ter plaatse tot, op hygiënische gronden noodzakelijke, wijzigingen *adviseeren*. Zoo werd, nadat de Chassé-kazerne opgeleverd was, eene zolderverdieping tot kwartierziekenvertrek geïmproviseerd; zoo was men omstreeks het jaar 1900 in een onzer garnizoenen genoodzaakt, de provoost-arrestanten naar een naburig garnizoen of naar het Huis van Bewaring op te zenden, wijl het arrestanten-lokaal der kazerne bijna geheel duister en hermetisch gesloten was.

Een hygiënist kan er niet mede instemmen, dat een elektrische ventilator, zij het bij wijze van proef, des nachts de bedorven lucht van een door de manschappen van eene geheele compagnie bewoond lokaal werpt op een middencorridor, waarop tal van onderofficierskamers uitkomen, die anderzijds slechts door de smalle spleet van een ouderwetsch schuifraam, zooals men die in 17^e-eeuwsche woningen aantreft, met de buitenlucht in gemeenschap staan.

Doch wie meent, dat eene kazerne onbewoonbaar verklaard zal worden, omdat de Mil. Geneesk. Dienst de onbewoonbaarheid aantoonst, vergist zich ten eenen male.

Eerst dertig jaar, nadat in Duitschland (1879) het bouwen van douche-baden voor alle kazernes verplichtend was gesteld, dertig jaar, nadat de Officier van Gezondheid RUYSCH in zijn, ook thans

nog lezenswaardig artikel die instelling ook voor ons leger aanbeval,¹⁾ werd in de Oranje-kazerne alhier eene dergelijke inrichting en dan nog op vrij bekrompen schaal, ingericht. Men vergelijkte haar met het nieuwe schoolkinderbad te 's Gravenhage, een tempel van reinheid.

De Regeering stelt pogingen in het werk en ondersteunt het streven van particulieren, om de lichamelijke opvoeding van ons volk te verbeteren en Nederland meer weerbaar te maken. Men werkt op het plichtsgevoel der meer ontwikkelden, om hen voor het kader te winnen. Doch in het leger opgenomen, wordt de weerkracht van dat zelfde volk verzwakt, doordien het in onhygiënische omstandigheden gebracht wordt. De lust, om vrijwillig in het leger te blijven dienen, kan bij den meer ontwikkelde niet verwacht worden, wanneer hij ziet, dat de materiele verhoudingen, waarin hij leeft, niet voldoen aan de eischen, die gesteld worden voor verpleegden in gevangenissen en tuchtscholen. (Men leze het artikel van Dr. W. P. RUYSCHE, den Voorzitter van den Centralen Gezondheidsraad, in het Tijdschrift voor Sociale Hygiëne, 13^e jaargang, blz. 391.)

De weg tot verbetering wijst zichzelf.

Het kazerne-vraagstuk dient onverwijld ter hand genomen te worden. Het schijnt mij onaannemelijk, dat niet ieder Nederlander overtuigd wordt van de noodzakelijkheid van een kazernebouwfonds, indien de Regeering den noodstand aan de Volksvertegenwoordiging blootlegt. Het gaat om het welzijn van ons aller zonen. Weerbelasting kan de benoodigde gelden opbrengen.

Militaire hygiëne worde een verplicht examenvak voor den a.s. officier, worde aan de Koninklijke Militaire Academie en aan den Hoofdcursus in een éénjarigen leergang, met twee lessen per week, onderwezen door een Officier van Gezondheid (hygiënist).

De hoofdwetten der militaire hygiëne worden den onderofficieren en soldaten ingeprent. Het nakomen der hygiënische voorschriften worde hen meer aanbevolen, dan het zich dekken voor vijandelijk vuur.

Naast deze maatregelen is reorganisatie van den Militair Geneeskundigen Dienst de meest dringende eisch.

Een Officier van Gezondheid worde als hygiënist aan het bureau van den Inspecteur van den Militair Geneeskundigen Dienst toegevoegd, aan wiens onderzoek, in hygiënisch opzicht, plannen voor bouw en verbouw van kazernes en militaire inrichtingen worden onderworpen, wiens medewerking bij het herzien van bestaande en bij het samenstellen van nieuwe reglementen en voorschriften worde ingeroepen.

Reorganisatie van den cursus voor Officieren en Reserve-Offi-

1) Nederlandsch Militair Geneesk. Archief, 1879.

cieren van Gezondheid, onder leiding van daartoe volkomen toegeruste en gedetacheerde leeraren, is dringend noodzakelijk.

Waar ook onze militaire bacteriologen-hygiënisten niet nalaten, hun onvoldoend bezoldigde positie in het leger, voor een beter gesalarieerden en aangenameren werkkring bij Gemeente of Rijk te verlaten, is thans het aantal in bacteriologie en hygiëne doorkneed zijnde Officieren van Gezondheid onvoldoende, met betrekking tot het aantal, waarover in vredes- en vooral in oorlogstijd, moet kunnen beschikt worden. De taak der Gezondheidscommissie bij het veldleger behoort niet alleen in het Oorlogsvoorschrift Geneeskundigen Dienst 1910 omschreven te zijn, maar moet in oorlogstijd ook ten uitvoer gebracht kunnen worden. Doch ook al meent men, dat één Officier van Gezondheid, gesteund door „een nader te bepalen aantal” Militaire Apothekers, de taak dier Commissie volbrengen kan, dan moet men zeker als eisch stellen, dat de Regimentsartsen voldoende in de practijk der hygiëne en epidemiologie onderlegd zijn, om der Commissie krachtdadig in haar werk te steunen.

Niet alleen de behandeling der gewonden, doch ook de epidemiebestrijding neemt haar eerste, voor het verdere verloop vaak beslissende begin bij den troep, niet eerst in het etappengebied. Zij behoort tot den taak van den Officier van Gezondheid.

Met hoeveel vreugde het plan, om ook in dit opzicht samenwerking met het Roode Kruis te zoeken, begroet mag worden, niet genoeg kan er op gewezen worden, dat het de taak is van het legerbestuur „reeds in vreedestijd te zorgen, dat epidemieën in tijd van oorlog voorkomen, in elk geval beperkt worden”¹⁾ door onderwijs in hygiëne aan officieren en minderen en door reorganisatie van den Mil. Geneesk. Dienst.

Eerst wanneer door de bovengeschetste maatregelen de hygiëne haar intrede in ons leger zal hebben gedaan, zullen wij mutatis mutandis met den Japanschen Officier van Gezondheid kunnen zeggen: „Nous nous proposons d'éliminer la maladie, comme facteur de mort dans notre armée. Les morts ne doivent survenir, que sur le champs de bataille. Nous sommes moins nombreux que les Russes qui peuvent mettre sous les armes 2.000.000 d'hommes. Nous 500.000. On compte dans les guerres 1 tué pour 4 morts de maladies. Nous n'aurons pas de ces derniers. Les Russes beaucoup. Les chances seront égales”.²⁾

1) Verg. „Een nieuwe taak voor het Roode Kruis”, overgenomen uit „Het Reddingswezen” in de Nieuwe Courant van 4 Mei 1913.

2) MATIGNON. Enseignements médicaux de la Guerre Russo-Japonaise. 1907, blz. 23.

W. F. VELDHUIJZEN,
Officier van Gezondheid 2e kl.

De Cavaleriebrigade op 22 en 23 September 1913.

(Bladen 27, 28, 33 en 34 der stafkaart; zie ook schets I.)

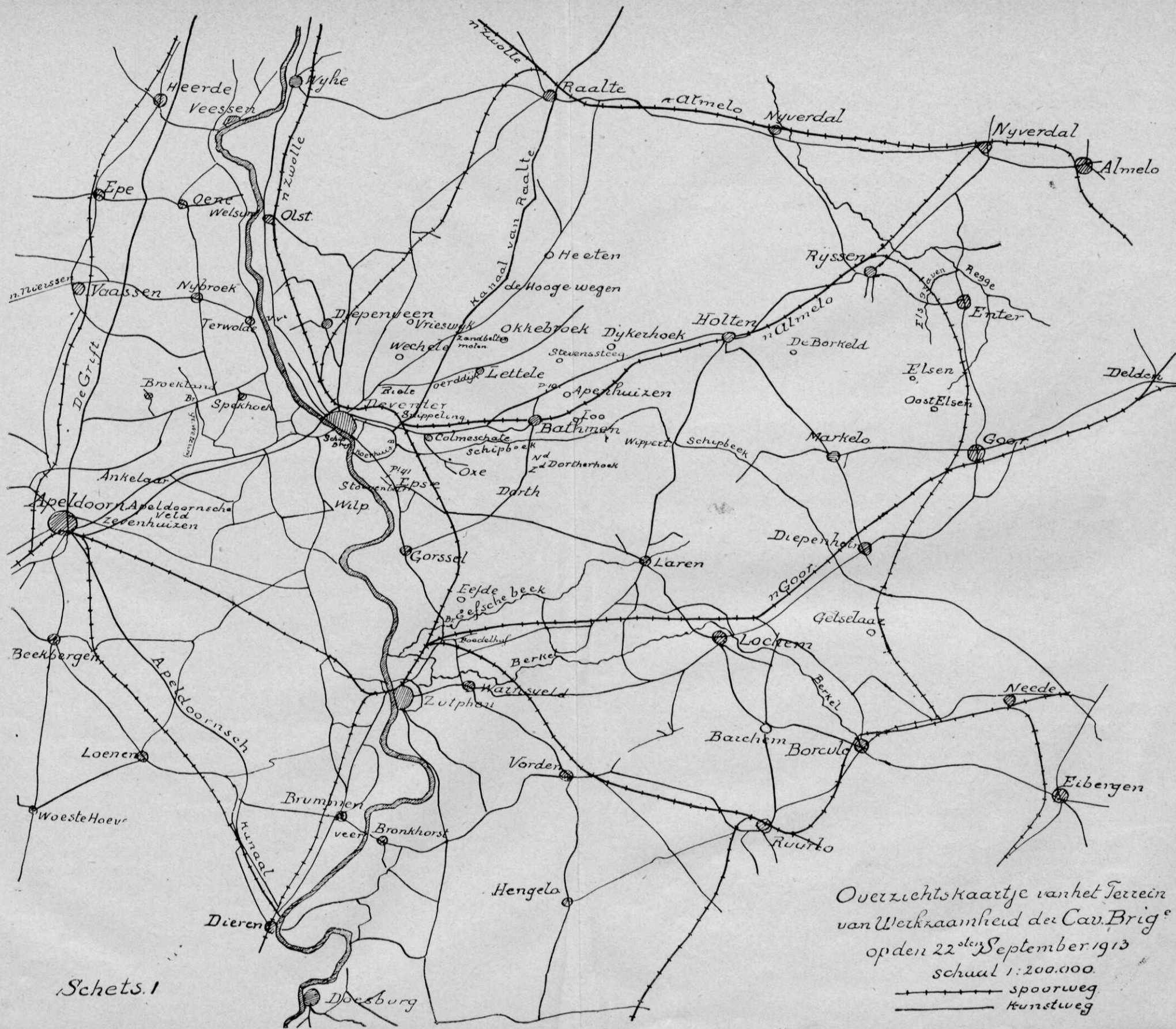
In de voorgaande Spectator-aflevering, schetste ik het optreden der cavalerie-brigade, op den laatsten dag der legermanoeuvres. Van de gelegenheid, die mij thans wordt geboden, óók over de beide voorgaande dagen te spreken, maak ik gaarne gebruik. Ik meen n.l., dat een exposé van de wijze, waarop de cavalerie op 22 en 23 Sept. haar taak verrichtte, er toe kan bijdragen, den collega's der andere Wapens, duidelijk te maken, hoe de ruitery *te velde* werkt, hetgeen weder aan onderlinge waardeering en samenwerking ten goede kan komen. Doch óók de officieren van het eigen Wapen, kunnen daaruit zien, van welk belang de rol, die zij in het groote kader vervulden, is geweest. Vele van hen, vooral de jongeren, beschikken niet over de daartoe noodige gegevens.

Men heeft gezegd ¹⁾, dat de cavalerie weinig van zich deed spreken, dat men haar zeer vaak als afgezeten cavalerie zag bezigen. Men had verwacht, dat de cavalerie, behoorende tot de roode, dus invallende, partij meer voortvarendheid zou hebben ontwikkeld. En men vroeg, wát toch wel de reden was, dat men zoo weinig merkte van het anders zoo vlotte ruiterswapen. Deze onverdiende verwijten zijn gelukkig spoedig en naar mijne meening afdoende in eene beknopte mededeeling, van hetgeen de cavalerie tijdens de legermanoeuvres had verricht, wederlegd. Doch de critiek bleef beweren, dat in het afleggen van groote afstanden niet het summum van de gewenschte cavaleristische voortvarendheid was gelegen. Men had voorts gedacht, dat 23 Sept. „Reitertag” zou zijn; men zag de schitterende charges op den 24sten September blijkbaar voorbij.

Het ware te betreuren, indien òók in het leger de meening post vatte, als zou onze cavalerie — nog wel het Wapen, dat daarin *seker* niet te kort mag schieten — gemis aan voortvarendheid en vlotheid hebben betoond; vooral, omdat zulks volmaakt onjuist is, zooals ik aan de hand der feiten kan aantoonen. Ook dáárom is hier eene onopgesmukte, juiste wedergave, van hetgeen de cavaleriebrigade op den 22sten en 23sten September j.l. heeft verricht, op haar plaats.

De opzet der legermanoeuvres, de taak, welke de cavaleriebrigade daarin moest vervullen, blijkt het best uit twee officieele stukken, die hieronder volgen. (Schets I.)

1) Alg. Handelsblad, avondblad 29 September 1913; idem 2 October 1913.

Overzichtskaartje van het Terrain
 van Werkzaamheid der Cav. Brig^e
 op den 22sten September 1913
 schaal 1:200.000
 ——— spoorweg
 ——— kunstweg

Schets. 1

Divisie Oostpartij (Rood).

Stafkwartier 30 KM. beO. van
Ootmarsum. 21 Sept. 1913. 11 v.m.

*Instructie voor den commandant der cavaleriebrigade
voor 21 en 22 Sept.*

1. Blauwe troepen zijn gelegerd op de Veluwe, vermoedelijk met zwakke detachementen te Deventer, Zutphen en Doesburg. Ons leger concentreert, alvorens die troepen aan te grijpen, ongeveer in den driehoek Ootmarsum—Oldenzaal—Almelo, wat in verband met de verspreide legering enkele dagen zal duren.

*2. Ten einde de concentratie van het leger te dekken, rukt mijne divisie westwaarts over Ootmarsum en Almelo naar Rijssen.

3. Het ligt in mijn voornemen vanaf 22 Sept. 's avonds te Rijssen onder gelijktijdige bezetting van Holten en Markelo, een eventueel oprukken des vijands af te wachten.

*4. Komenden nacht zal de divisie te Ootmarsum legeren; morgen wordt de marsch vroegtijdig voortgezet.

5. Uwe brigade, waaraan toegevoegd 1 C. W. en $\frac{1}{3}$ —3 C. W. zal zelfstandig tegen het IJsselvak Diepenveen—Doesburg ophelderen en daartoe zoo spoedig mogelijk op marsch gaan; bij eventueel oprukken des vijands aan deze zijde van den IJssel hem in front en op de flanken lastig te vallen en zijn opmarsch te vertragen.

6. Berichten c. q. per draad inzenden (*) van heden avond 7⁰⁰ tot morgen ochtend 6⁰⁰ te Ootmarsum, alwaar gedurende dien tijd mijn stafkwartier wordt gevestigd.

Overigens langs den marschweg der Divisie. Na aankomst der Divisie te Rijssen — vermoedelijk in den nam. van 22 Sept. — zal mijn stafkwartier aldaar gevestigd worden. Voor den Divisie-Ct. zeer belangrijke berichten door den waarnemer ook rechtstreeks aan dezen te zenden.

De Gen.-Maj. der Oostpartij.

Schriftelijk (per motorrijder)
gezonden aan C. C. B.

Allereerst een woord aangaande punt 5 van dit bevel, de quintessence van de instructie aan C. C. B.

Is er mooier opdracht voor een cavalerie-aanvoerder denkbaar? Hier hebt Ge Uwe brigade: 4 regimenten + 1 C. W. sterk — de taak ligt duidelijk omschreven voor U, Ge weet wat *wij* doen; ga Uw gang.

Natuurlijk staat daar tegenover, dat men van cavalerie, die onder zulke gunstige voorwaarden kan werken, ook uitstekende resultaten mag vergen.

Doch de practijk is anders.

Reeds den eersten dag wordt bij Laren 1 R. H. door den Ct. der gemarkeerde partij naar den zuidelijken vleugel des vijands gediri-

geerd. Dit regiment keert eerst den derden dag onder de directe bevelen van den C. C. B. terug.

Den tweeden dag wordt bovendien 4 R. H. aan de voorgeschoven stelling bij Holten gebonden; sterkte der cavaleriebrigade dus 2 regimenten.

Den derden dag beschikte de C. C. B., zoolang 1 R. H. nog niet binnen de stelling van Enter terug was (8²⁵ v.m.) over slechts 2 regimenten, daar 4 R. H. op den rechtervleugel van de stelling bij Rijssen op \pm 5 KM. afstand van dien bij Enter was geplaatst. Bovendien werden nog van een der twee aanwezige regimenten (2 R. H.) 2 eskadrons bij de alg. reserve aangetrokken.

Tegen de hiervoor besproken verwijten is aangevoerd:

„de cavaleriebrigade was ingedeeld bij de roode (gemarkeerde) partij. Zij was dus als het ware speelgoed in de hand van den leider, die haar gebruikte, om de oefening (van de 2^e en 4^e divisie — voeg ik er bij) tot haar recht te doen komen”.

Dit nu, is wel de meest afdoende verklaring, niet alleen voor de omstandigheid, dat men de cavalerie vaak als infanterie zag optreden (24 Sept. o. a.), maar ook het beste antwoord op de vraag; „Wat dan wel de reden mag zijn geweest, dat men zoo weinig merkte van ons anders zoo vlotte ruiterswapen”. Dumme Frage.

Wanneer men een valk oplaat en hem onmiddellijk half vleugel-lam schiet, is het waarachtig geen wonder, zoo hij zijn prooi niet met de gewone felheid te lijf gaat.

Goed beschouwd, bestaat er véél meer reden voor de vraag: „Wat dan wel de reden mag zijn geweest, dat men nog *zooveel* van de cavalerie gemerkt heeft”.

Op grond van hetgeen ik van het Wapen weet en bij deze gelegenheid daarvan zag, aarzel ik niet op die vraag te antwoorden: „Omdat de cavalerie, ondanks alles haar vlotheid behield en zoowel in groote als in kleine verbanden over het algemeen oordeelkundig en voortvarend werd aangevoerd”.

Ja, inderdaad was het nog een wonder, dat zij onder zoo talrijke nadeelige omstandigheden, nog verergerd door geringe sterkte der eskadrons en onverwachte verplegingsmoeilijkheden door ziekte in voor haar bestemde legeringsrayons, nog zooveel kon presteeren, als zij deed.

Men vergete bovendien niet, dat de brigade, den krachtigen steun der rijdende artillerie, die wegens influenza onder hare paarden in het garnizoen was achtergebleven, moest derven.

Maar nu ter zake. (Zie schets 1.)

Uit de hiervoor geciteerde instructie volgde onderstaand marschbevel van den commandant der cavaleriebrigade voor 22 Sept. 1913.

1. Blauwe troepen zijn gelegerd op de Veluwe vermoedelijk met zwakke detachementen te Deventer, Zutphen en Doesburg.

Ons leger concentreert, alvorens die troepen aan te grijpen, cn-

geveer in den driehoek Ootmarsum—Oldenzaal—Almelo, wat in verband met de verspreide legering, enkele dagen zal duren.

2. Ten einde de concentratie van het leger te dekken, rukt onze divisie westwaarts over Ootmarsum en Almelo naar Rijssen.

3. Mijne brigade, waaraan toegevoegd 1 C. W. en $\frac{1}{3}$ —3 C. W. heldert op tegen het IJsselvak Diepenveen—Doesburg en zal bij eventueel oprukken des vijands hem in front en flanken lastig vallen en zijn opmarsch vertragen.

Troepenindeeling.
Zelfstandig vooruit.

1 C. W.
1—3 R. H.
 $\frac{1}{2}$ 2—3 R. H.
 $\frac{1}{3}$ 2—1 R. H.
 $\frac{1}{3}$ —3 C. W.

Voorhoede.
 $\frac{1}{2}$ 2, 4—3 R. H.
1000 M.

Hoofdmacht
tevens marschorde.

Colonne-Ct. de Ct.
van 1 R. H.
1 R.H.— $\frac{1}{2}$ 2.
4 R. H.
1, 2—2 R. H.
600 M.
Achterhoede.
3—2 R. H.

Schriftelijk per
motorwielrijder
aan enz.

4. Marschrichting: Almelo—Rijssen—Holten—Laren. Troepenindeeling in margine.

De colonne is ten 7⁰⁰ v.m. in nevenstaande volgorde opgesteld, gereed voor den afmarsch in marschcolonne met viere met het hoofd van de hoofdmacht bij pl. 45 kunstweg Almelo—Wierden.

5. Ter opheldering gaan zelfstandig vooruit:
1 C. W. op Deventer.

1—3 R. H. op Deventer.

$\frac{1}{2}$ 2—3 R. H. op Gorsse.

$\frac{1}{3}$ 2—1 R. H. op Zutphen.

$\frac{1}{3}$ —3 C. W. op Doesburg.

Afmarsch voor deze afdeelingen 5⁰⁰ v.m.

Officierspatrouille N°. 1 te geven door 3 R. H. naar Vaassen.

Officierspatrouille N°. 2 van 4 R. H. naar Apeldoorn.

Officierspatrouille N°. 3 van 2 R. H. naar Beekbergen.

Officierspatrouille N°. 4 van 1 R. H. naar Loenen.

Afmarsch dezer patrouilles 3⁰⁰ v.m.

De C^{ten}. der ophelderingsafdeelingen en die der officierspatrouilles (aan te wijzen door de betrokken regiments-C^{ten}.) melden zich hedenavond ten 8³⁰ uur aan mijn stafkwartier.

6. De bagagetrein volgt onder dekking der niet volkomen marschvaardige manschappen en paarden op 2 KM van de achterhoede.

7. Ik bevind mij bij den hoofdtroep der voorhoede.

De Brigade-Ct.

Uit punt 4 van het bevel van den C. C. B. voor 22 Sept. blijkt duidelijk, hoe de cavalerie op dien dag zal worden gebruikt. De opdrachten en instructies, welke aan de in dat punt genoemde ophelderingsdetachementen en officierspatrouilles werden verstrekt, mogen hier niet ontbreken. Ik zal deze in volgorde van punt 5 weergeven.

Ten slotte zullen wij eenige dier afdeelingen, bij voorkeur de belangrijkste en de best geslaagde, omdat daarvan het meeste is te leeren, bij de uitvoering van hun taak vergezellen. (1 R. H. en 4 R. H. vallen buiten het kader dezer bespreking.)

Alle detachementen en patrouilles hier te behandelen is trouwens niet mogelijk; daardoor zou ik deze geheele aflevering noodig hebben.

De instructies dan waren de volgende:

Oostpartij (Rood).
Cavaleriebrigade.

Almelo, (*) 21 Sept. 1913. 8³⁰ v.m.

Opdracht voor Ct. 1 C.W. voor 22 Sept.

1. Met 1 C. W. ophelderen over Rijssen, Holten, Bathmen tegen den IJssel bij Deventer. Een eventueelen opmarsch van den vijand van Deventer over bovengenoemde plaatsen in de richting Holten bemoeilijken; terugtocht op mijne brigade (zie marschbevel).

2. Verbinding onderhouden met ophelderingsdetachement N°. 1 (1—3 R. H.), dat over de in punt 1 genoemde plaatsen volgt, en met ophelderingsdetachement N°. 2 ($\frac{1}{2}$ 2—3 R. H.), dat gaat over Enter, brug bij Wippert (in kunstweg Holten—Laren), kruispunt kunstwegen Lochem—Deventer en Bathmen—Gorssel.

3. De beide detachementen onmiddellijk inlichten, indien de vijand tusschen hen doordringt, en 's vijands handelingen daarbij bemoeilijken.

De Brigade-Ct.

Opdracht voor Ct. 1—3 R. H. voor 22 Sept.

1. Met 1—3 R. H. ophelderen over Rijssen, Holten, Bathmen tegen den IJssel bij Deventer in de strook, begrensd ten Noorden door de lijn Rijssen—Diepenveen, ten Zuiden door de lijn Enter—de Borkeld—de Wippert (in den kunstweg Holten—Laren)—Epse; deze inbegrepen.

2. Eventueelen opmarsch des vijands bemoeilijken en vertragen. Terugtrekken op mijne brigade (zie voorts marschbevel).

De Brigade-Ct.

Opdracht voor Ct. $\frac{1}{2}$ 2—3 R. H. voor 22 Sept.

1. Met $\frac{1}{2}$ 2—3 R. H. ophelderen tegen den IJssel in de strook, ten N. begrensd door de lijn Enter—Borkeld—de Wippert (in den kunstweg Holten—Laren)—Epse en ten Z. door de lijn Elsen—Markelo—Laren—Eefsche beek; deze lijn inbegrepen.

2. Als bij 1—3 R. H.

De Brigade-Ct.

Opdracht voor Ct. $\frac{1}{2}$ 2—1 R. H. voor 22 Sept.

1. Met $\frac{1}{2}$ 2—1 ophelderen over Goor—Diepenheim—Lochem—Warnsveld—Zutphen tegen den IJssel in de strook, ten N. begrensd

door de lijn Elsen—Markelo—Laren—Eefsche beek, in het Z. door de lijn Elsen—Gelselaar—Barchem—Vorden.

2. Als bij 1—3 R. H.

De Brigade-Ct.

Opdracht voor Ct. 1/3—3 C. W. voor 22 Sept.

1. Met 1/3—3 C. W. ophelderen tegen het IJsselvak Bronkhorst—Doesburg over Lochem—Vorden—Hengelo.

2. Als bij 1—3 R. H.

De Brigade-Ct.

In het vak Bronkhorst—Doesburg was ook 2/3—3 C. W. dus het andere deel van 3 C. W.; deze echter had eene dergelijke opdracht, als aan 1/3—3 C. W. verstrekt, rechtstreeks van C. O.-P. ontvangen.

Thans nog de instructies voor de 4 officierspatrouilles.

Oostpartij (Rood).
Cavaleriebrigade.

Almelo, (*) 21 Sept. 1913. 8³⁰ n.m.

Instructie voor den Ct. van officierspatrouille No. 1 naar Vaassen.

1. Bericht mij te Holten (zoo mogelijk telegrafisch) of Vaassen bezet is; zoo ja, meld mij sterkte, wapensoort, c.q. uur van afmarsch en marschrichting (bij Wijhe is een pontonbrug geslagen, die tot in den ochtend van den 22sten Sept. blijft liggen).

Voor den divisie-Ct. (Ct. Oostpartij) *zeer* belangrijke berichten ook rechtstreeks aan dezen te zenden (gemeentehuis Rijssen).

De Brigade-Ct.

Te geven door 3 R. H.
Afschrift genomen.

De tweede-luitenant,

.....

Instructie voor den commandant van officierspatrouille No. 2 naar Apeldoorn over Deventer.

1. Bericht mij te Holten (z. m. telegrafisch) of Deventer en Apeldoorn bezet zijn... (voorts als N°. 1).

De Brigade-Ct.

Te geven door 4 R. H.
afschrift genomen

De tweede-luitenant

.....

*Instructie voor den commandant van officierspatrouille No. 3
naar Beekbergen over Zutphen.*

1. Bericht mij te Holten (z. m. telegrafisch) of Zutphen en Beekbergen bezet zijn. . . (voorts als N°. 1).

De Brigade-Ct.

Te geven door 2 R. H.
afschrift genomen
De tweede-luitenant

.....

*Instructie voor den commandant van officierspatrouille No. 4
naar Loenen.*

1. Bericht mij te Holten (z. m. telegrafisch) of Loenen bezet is . . . (voorts als N°. 1).

De Brigade-Ct.

Te geven door 1 R. H.
afschrift genomen
De eerste-luitenant

.....

Zou men niet met al deze stukken voor zich zeggen, dat men hier met eene uitgewerkte onderstelling en opdracht te doen had? Het een volgt logisch uit het ander, ieders taak is duidelijk omschreven; op *papier* is alles alvast puik in orde.

Het interessante van het geval is hier evenwel, dat alles, zooals het hier staat opgezet; ook is *geschied*, is uitgevoerd *in het terrein zelf*.

Al geef ik onmiddellijk toe, dat al die paperassen-winkel te velde héél vervelend is, men kan er nu eenmaal niet buiten, wil men zekerheid hebben, dat ieder zijn taak, juist, doordat zij nauwkeurig is omschreven en scherp vastgesteld, ook zoo goed mogelijk uitvoert.

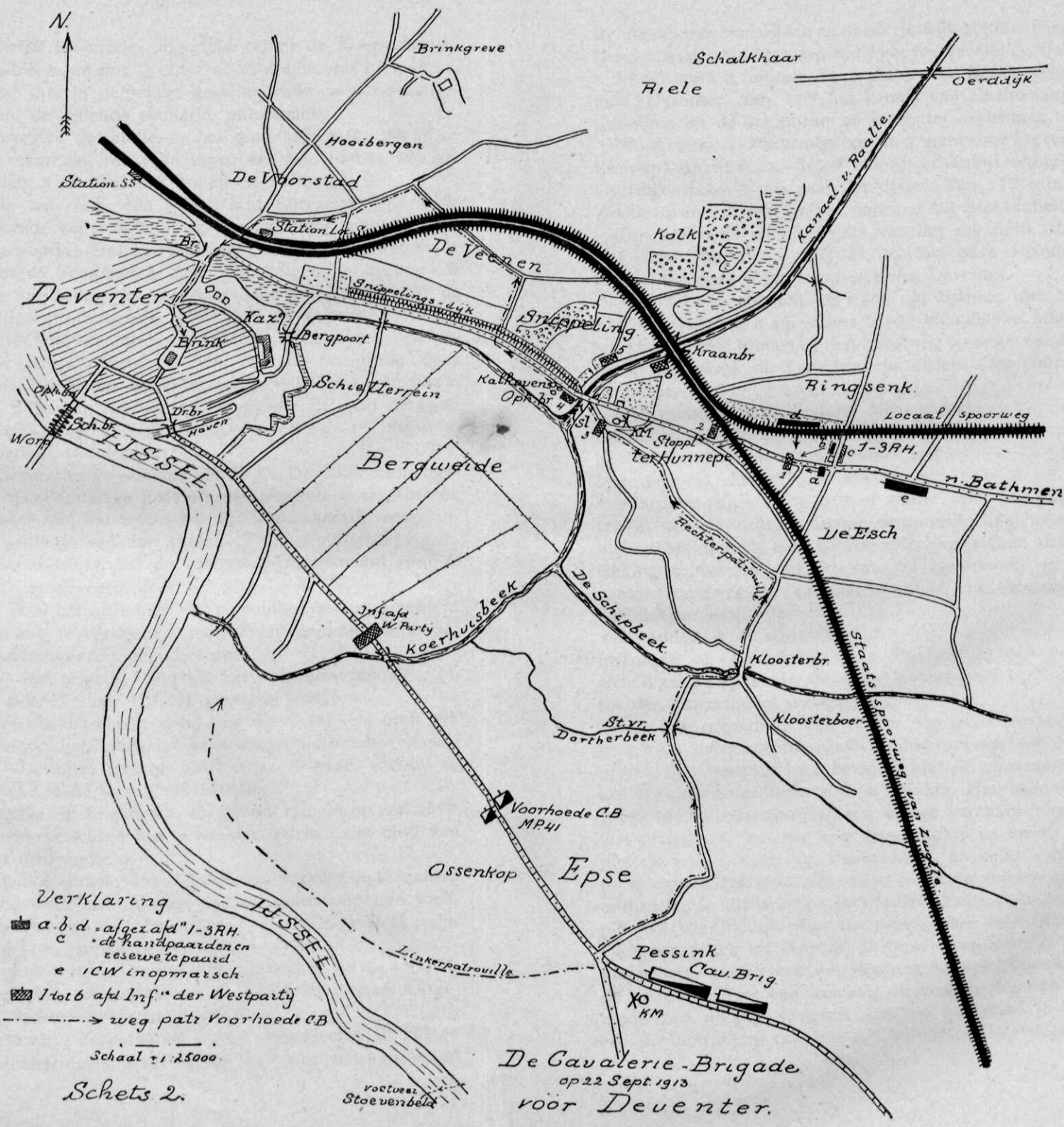
Laat ons thans zien, hoe die uitvoering was. In de eerste plaats zullen wij daartoe de voorhoede der cavaleriebrigade zelve vergezellen.

De brigade begint ten 10 uur v. m. te Holten haar oorlogsmarsch naar Laren, en vandaar in de richting Epse naar Deventer.

Te Laren verlaat 1 R. H., waaraan toegevoegd de eenige sectie cavalerie-mitrailleurs, welke de brigade bezit, de hoofdmacht; zij zal zelfstandig over Vorden tegen Zutphen ageeren.

Met $\frac{1}{2}$ 2 en 4—3 R. H. als voorhoede, waarvan $\frac{1}{2}$ 2—3 R. H. als voortroep, wordt de marsch over Holten en Laren langs den kunstweg richting Epse—Deventer voortgezet. (Zie schets 2.)

Omstreeks 2²⁰ uur n.m. stuit de voortroep op eene vijandelijke cavalerie-patrouille, spoedig daarna ter hoogte van Pl. 41 op infanterie. De voorhoede stijgt af en tracht te voet door te dringen. Ter zelfder tijd wordt ter weerszijden van den kunstweg Epse—Deventer eene patrouille te paard naar Deventer gezonden, terwijl het vuurge-

Verklaring

- a, b, d = afgez. afd. 1-3RH.
- c = de handpaarden en reserve te paard
- e = ICW inopmarsch
- 1 tot 6 afd. Inf. der Westpartij
- > weg patr. Voorhoede C.B.

Schaal 1:25000

Schets 2.

De Cavalerie-Brigade
op 22 Sept. 1913
voor Deventer.

voetweg
Stoevenbelt

Raalte moet overschrijden en over Vrieswijk-station, Diepenveen naar den IJssel moet doordringen, ten einde het voetveer bij Terwolde te verkennen.

N°. 2, sterk 1 officier en 4 man, over Okkebroek—Lettele—Riele naar Deventer, ten 11³⁰ het kanaal van Raalte langs den Oerdijk passeeren en de schipbrug bij Deventer verkennen.

N°. 3, sterk 1 wachtmeester en 3 man, over Stevenssteeg—Hemel-tjesweg—Apenhuizen—Loo—Noord- en Zuid-Dortherhoek—langs den Overdijk—Oxe—Epse naar den IJssel. Ten 11³⁰ v.m. spoorweg van Zwolle overschrijden en het voetveer bij Stoevenbelt verkennen.

Ten 10⁴⁵ v.m. stuit de spits van het eskadron (schets 1) op haar weg naar Bathmen, nabij Pl. 10, op eene vijandelijke wielrijderpatrouille; deze wijkt terug richting Deventer.

Ten 11¹⁰ v.m. bericht de spits, dat Bathem niet bezet is, doch om 11²⁵ stuit zij (zie a op schets 2) op vijandelijke infanterie, welke ter sterkte van eene groep (1) den kunstweg op ongeveer 200 M. ten O. van de spoorwegvork bij Ter Hunnepe afsluit. (Zie vooral de verklaring op schets 2.)

De eskadrons-Ct. besluit dien weerstand te breken en neemt daartoe ten 11³⁵ v.m. de navolgende maatregelen: Na het eskadron gedekt in den zandweg, gaande langs *g* van Ringsenk, te hebben opgesteld (c), doet hij aanvankelijk een peloton tot het gevecht te voet afzitten (b), stelling nemen achter eene heg langs den zandweg ten Z. van de locaalspoorbaan en onmiddellijk het vuur openen. Het blijkt echter noodig, eene tweede afdeeling te doen afzitten. Deze neemt stelling achter en ten N. van de spoorbaan, \pm 200 M. ten W. van den zandweg (d). Vandaar opent zij een flankeerend vuur op de vijandelijke infanterie.

Inmiddels is de spits van het eskadron, die reeds dadelijk met de infanterie op den straatweg in vuurgevecht was geraakt, zoodra zij zich door de spits van de thans naderende 1 C. W. (e) zag versterkt, tot den stormaanval overgegaan.

Op dat oogenblik was echter nog geen uitvoering gegeven aan den hiervoor genoemden last tot het innemen van eene flankeerende opstelling achter de spoorbaan, zoodat de stormaanval van de spits een ietwat zonderlingen indruk maakte. Het behoeft toch, geen be-toog, dat een stormaanval van eenige karabijnruiters, gesteund door vier wielrijders, op eene nog ongeschokte en sterke groep infanterie niet de minste kans van slagen heeft, en zulks vooral niet, daar aan onze cavaleriekarabijn de voor moderne ruitery onmisbare bajonet ontbreekt. In dit opzicht leverde deze kleine episode een welsprekend pleidooi voor de spoedige invoering eener bajonet bij onze cavalerie. Deze moet zich nu eenmaal in onze terreinen, zoo dit *te paard* blijkt uitgesloten, *te voet* een weg kunnen banen. Daartoe moet zij evenals de infanterie over een krachtig stootwapen kunnen beschikken, ten einde zoo noodig 's vijands laatsten weerstand te breken, of dezen zoo *hij* stormt, op de punt der bajonet op te vangen.

Nauwelijks was het vuur achter de spoorbaan geopend, of de scheidsrechters stelden de groep op den straatweg buiten gevecht. Dit geschiedde vooral, om den eskadrons-Ct. de krachtige uitwerking van een maatregel — omvattend inwerken op den in front weerstand biedenden vijand —, welke door infanterie dadelijk zou zijn toegepast, doch hier nog niet snel genoeg werd genomen, duidelijk te maken.

Zoodra de infanterie wijkt, attakeert haar de reserve te paard en vermeestert den spoorwegovergang bij Ter Hunnepe. Door eene goede aanwending van flankerend vuur — de eskadrons-Ct. maakte zich thans den gegeven wenk uitnemend ten nutte — werd ook eene achterwaarts bij de stopplaats opgestelde afdeeling infanterie, naar schatting ruim eene sectie sterk, buiten gevecht gesteld. (2)

Thans kwam het er op aan, een volgenden, ditmaal veel ernstiger weerstand te breken. De ophaalbrug over het kanaal van Raalte, de spoorwegbrug en het kanaal zelf bleken sterk bezet.

Op dit oogenblik komt Ct. 1 C. W. (opdracht zie blz. 743) ter plaatse en ontvangt van Ct. 1—3 R. H., onder wiens bevel hij is gesteld, de opdracht zich in het bezit van de brug te stellen (ten gevolge van een misverstand was 1 C. W. een uur te laat afgemarcheerd en daardoor *achter*, in plaats van, zooals de bedoeling van C. C. B. was, *vóór* het eskadron).

Ware toen niet door ingrijpen der scheidsrechters de voorwaartsche beweging van de C. W. en van 1—3 R. H. gestaakt, de brug over het kanaal en daarmee een hoogst gewichtig punt in de onmiddellijke nabijheid van Deventer ware den, met voortvarendheid en goed tactisch inzicht optredenden, eskadrons-Ct. in handen gevallen.

Wat toch, was het geval? De brug was inderdaad sterk bezet; in hare onmiddellijke nabijheid bevond zich althans eene compagnie infanterie, maar de door haar genomen maatregelen waren van dien aard, dat een, onder normale omstandigheden, buitengewoon sterk punt voor een, zooals hier, krachtig opdringenden tegenstander voor het grijpen lag.

Bij de opgehaalde (*) brug stond ongeveer eene sectie infanterie (4); echter meer in de houding van een troepje balielkluivers dan van eene afdeeling, welke een hoogst belangrijken overgang moest vasthouden. Vóór de opgedraaide (*) spoorwegbrug, eene andere sectie (6). Ongeveer 40 pas noordwaarts van de ophaalbrug, op 4 gelederen bijeen geschoold, en zonder eenige dekking onmiddellijk op den zandweg langs het kanaal, de reserve van de compagnie. (5) Het zeer bedekt terrein vlak voor haar aan de overzijde van het kanaal ontnam haar elk schootsveld of zicht op den vijand. Zuidwaarts van de ophaalbrug, en aan de overzijde van het kanaal — let wel, de brug was opgehaald (*) — bevond zich nog eene kleine afdeeling infanterie bij den K. M. (3)

Wat eene dergelijke wijze van bezetting van eene brug en van een kanaal — het lag niet in de bedoeling het als een debouché voor

volgende troepen open te houden, trouwens ook daarvoor deugde de hier geschetste opstelling niet — te beteekenen heeft, behoeft hier niet nader te worden aangetoond. Dat deze brug eene gemakkelijk te vermeesteren prooi was, lijdt echter geen twijfel.

Bij het andere verkenningdetachement, $\frac{1}{2}$ 2—4 R. H., ging de uitvoering der opdracht (zie hiervoor blz. 743) met heel wat minder bezwaren gepaard. (Zie schets 1.)

Het detachement marcheert met veiligheidsmaatregelen naar Gorssel en zendt bovendien 3 verkenningspatrouilles vooruit: ééne naar de brug in den kunstweg Gorssel—Zutfen over de Eefsche beek, ééne naar Gorssel en ééne naar den driesprong van kunstwegen bij Epse.

Deze patrouilles stelden ongeveer 12³⁰ n.m. vast: dat de brug over de Eefsche beek en de driesprong bij Epse door vijandelijke infanterie was bezet, en dat Gorssel van vijand vrij was.

Voorals dit laatste punt *lijkt* van meer belang, dan het in de werkelijkheid *is*.

Niettemin — ik kan mij niet verklaren, waarom de Westpartij zich niet heeft gehaast, -een zóó belangrijk punt tusschen de 4^e divisie (Deventer) en de 2^e divisie (Zutfen) te gelijk met het bereiken dezer IJsselsteden, te bezetten.

Het was niet toelaatbaar, dat eene vijandelijke afdeeling zich tusschen beide divisieën inschoof en aldus haar kortste verbinding ten O. van den IJssel via Gorssel door sneed. Aan den anderen kant zou dit eskadron, ware het daar gebleven of met andere afdeelingen versterkt, bij het voorwaarts rukken der divisieën op eene allerbedenklijkste wijze in de tang zijn geraakt. Het moest dus tijdig verdwijnen, doch zeker zou dit niet zijn geschied, zonder den vijand, zoowel moreel als materieel, ernstig nadeel te hebben berokkend. Dit had moeten worden voorkomen; dat zulks *niet* geschiedde, wijst m. i. op onvoldoende verband of samenwerking tusschen de beide divisieën der westpartij.

Op grond van de op den 22sten Sept. bij den brigade-Ct. ingekomen berichten kon deze in den namiddag van dien dag met zekerheid aannemen, dat de vijand met sterke afdeelingen van alle Wapens Deventer en Zutphen had bereikt.

Voorts, dat hij voorposten had uitgezet:

Bij *Deventer* in de lijn spoorwegovergang kunstweg Deventer—Bathmen bij de Snippeling en kunstweg Deventer—Zutphen over Koerhuisbeek.

Bij *Zutfen* aan de brug over de Eefsche beek bij Eefde en bij den Boedelhof.

Eindelijk, dat *Gorssel*, op de rechte lijn tusschen Deventer en Zutfen, niet door den vijand was bezet.

Het wil mij voorkomen, dat de cavaleriebrigade hiermede had gegeven en gedaan, wat naar billijkheid van haar kon worden ge-

vergd. De verkregen resultaten, die zeer goed kunnen worden genoemd, want zij verstrekten den C. O.-P. het gewenschte licht, waren te danken aan de vlotheid, de voortvarendheid en het oordeel, waarmee de voorhoede der cavaleriebrigade (Ct. de C. 3, 4—2 R. H.), 1—3 R. H. en $\frac{1}{2}$ 2—3 R. H. op den 22sten werden aangevoerd. En ik zou wel eens van den criticus, die beweerde, dat onze cavalerie die eigenschappen miste, willen vernemen, in hoeverre zij daarin te kort schoot. Maar dan met bewijzen, niet met praatjes; aan de hand van de feiten, zooals die in het voorgaande zoo ruimschoots werden gegeven en voor welker juistheid ik durf instaan.

Punt 5 der instructie voor den Ct. der cavaleriebrigade op 22 en 23 Sept. luidde:

a. zelfstandig ophelderen tegen het IJsselvak Diepenveen—Doesburg en daartoe zoo spoedig mogelijk op marsch gaan;

b. bij eventueel oprukken des vijands aan deze zijde van den IJssel hem in front en op de flanken lastig te vallen en zijn opmarsch te vertragen.

Welnu op den 22sten heeft de cavaleriebrigade geheel aan het eerste gedeelte der opdracht voldaan, dien dag bleef de vijand onder dekking van voorposten te Deventer en Zutphen, rukte dus niet op aan deze, dat is de oostelijke zijde van den IJssel; het tweede deel der opdracht was toen dus nog niet aan de orde.

Eerst den 23sten Sept., toen de vijand over den IJssel oostwaarts oprukte, bestond daartoe de gelegenheid; in een volgend artikel zal ik mededeelen, hoe de cavaleriebrigade daarvan heeft gebruik gemaakt.

Ik zou echter onvolledig zijn, indien ik geen gewag maakte van de verrichtingen der officierspatrouilles, die zeer zeker het hunne hebben bijgedragen tot de resultaten, welke de cavaleriebrigade bij de uitvoering van hare ophelderende taak op den 22sten verkreeg. Daartoe zal ik mij tot een tweetal moeten bepalen; van de vier uitgezonden officierspatrouilles neem ik echter die, welke èn door de wijze, waarop zij werden gereden, èn door hun resultaten eene zeer leerrijke en belangwekkende tegenstelling vormen.

Aan den lezer uit te maken, aan welke der twee hij den meesten lof meent te moeten toekennen; ik voor mij zal mij, behoudens eene enkele opmerking, tot de feiten bepalen. (Schets 1.)

Officierspatrouille No. 1. (Zie voor instructie blz. 744.)

De patrouille marcheert ten 4¹⁵ v.m. af van pl. 22 op den kunstweg Raalte—Almelo, bereikt 5³⁰ v.m. het pontveer van Wijhe en, den IJssel over de daar aanwezige pontonbrug passeerend, ten 6³⁰ Heerde. Aldaar wordt in eene boerderij op eenigen afstand van den kunstweg Heerde—Epe drie kwartier gerust. Ten 8³⁰ v.m. wordt het doel van den rit, Vaassen, bereikt. De patrouille-Ct. vindt het dorp onbezet en meldt dit telegrafisch aan C. C. B.

Feitelijk was hiermede aan de opdracht voldaan; de Ct. had

een negatief bericht, in dit geval zeer zeker niet van belang ontbloom, ingezonden. Hij begrijpt evenwel, dat zijn taak niet is afgelopen, dat hij, nu de gelegenheid zich aanbiedt, trachten moet den C. C. B. op eigen initiatief meerdere gegevens te verschaffen. Van inwoners vernemend, dat ten 8⁰⁰ v.m. een vijandelijk eskadron, komende van Millingen, Vaassen in de richting van Deventer passeerde, verlaat hij ten 9⁰⁰ v.m. het dorp en begeeft zich naar Nierssen, in de hoop van daaruit den marsch van, op het eskadron volgende, infanterie te kunnen waarnemen.

Tot 10³⁰ blijft hij vruchteloos uitzien. Daar inwoners hem mededeelen, dat over Apeldoorn sterke afdeelingen naar Deventer marcheerden, verkent hij tusschen 11³⁰ v.m. en 12⁰⁰ middag Apeldoorn, en verneemt daar, dat sterke afdeelingen infanterie, naar schatting eene divisie, ten 6⁰⁰ v.m. door het dorp trokken en den weg naar Deventer opgingen; daar rustten zij ten 6³⁰ v.m. bij den tweesprong Apeldoorn—Deventer, Zevenhuizen—Ankelaarsche veld.

Daar zich de behoefte aan eene lange rust deed gevoelen, bleef de patrouille van 1—3⁰⁰ n.m. aan den kunstweg Broekland—de Spekhoek bij de brug over de groote Wetering, waar de paarden gedrenkt en gevoederd werden.

Omstreeks 5⁰⁰ n.m. deed de patrouille nogmaals pogingen, den vijand waar te nemen, verkende o. a. Olst, dat onbezet bleek, en hoorde van inwoners, dat de bruggen bij Wijhe door vijandelijke wielrijders werden vernield. Van beide partijen werden door hem op den O. IJsseloever patrouilles gezien. Daar de patrouille verder geen voeling met den vijand verkreeg, ging zij naar het eskadron terug en bereikte ten 7³⁰ n.m. Raalte (kantonement van het eskadron).

Had patrouille N°. 1 dus voortdurend achter het net gevischt en alles wat zij wist van „hooren zeggen”, patrouille N°. 2 was gelukkiger. Ik laat in het midden, of dit ook aan stoutmoediger, energiekere aanvoering kan hebben gelegen; zooals gezegd: ik laat dit nu eens den lezer ter beoordeeling over; de hier droogweg mededeelde feiten stellen de karakteristieke verschillen tusschen de aanvoering van patrouille N°. 1 en 2 voldoende in het licht.

Men vergeete echter niet, dat N°. 2 door hare opdracht den vijand recht in front te gemoet ging, en dus mooier kans op ontmoeting had.

Officierspatrouille No. 2 (zie de instructie blz. 744) marcheert van Wezepe over Deventer naar Apeldoorn en bevindt op dien marsch Deventer, dat ten 1 v.m. wordt bereikt, onbezet. De schipbrug passerend, ontmoet zij op den straatweg naar Apeldoorn eene cavaleriepatrouille en eene afdeeling wielrijders, waarvoor tijdig wordt uitgeweken. 1) De patrouille-Ct., blijkbaar gevoelend, dat thans de z.g. „veilige

1) Dit behoort althans zoo; het schijnt echter, dat deze kleine afdeelingen elkaar in het donker zijn voorbij gereden; dit laatste mag natuurlijk niet gebeuren.

zone van zijn rit" ten einde is, verlaat den grooten marschweg en zoekt ten 3 v.m. dicht bij Apeldoorn in eene boerderij op \pm 500 M. van den straatweg eene schuilplaats. Hij bevindt zich nu ter hoogte van het Apeldoornsche veld.

De patrouille-Ct. vertelt, om thans even zijn eigen woorden te gebruiken :

„Toen het licht werd, waren manschappen en paarden veilig opgeborgen in de boerderij, waarvan ik alle deuren gesloten hield. „Te voet door eene droge sloot kruipend, kwam ik tot \pm 300 M. „afstand van den straatweg ter hoogte van het Apeldoornsche veld. „Van af dit punt kon ik alles op den straatweg waarnemen. 1) 's Morgens 8³⁰ passeerde aldaar het hoofd der vijandelijke infanteriebrigade”.

Daar, zooals bekend, de voorste afdeelingen der 4^e divisie ten \pm 11 v.m. de Deventer schipbrug bereikten, blijkt, dat bovenstaand bericht veel beter met de feiten klopt (men zie den afstand Apeldoorn—Deventer, vergeleken met het uur, 8³⁰ v.m., waarop patrouille-Ct. N°. 2 het hoofd der voorste brigade waarneemt), dan de inlichting, welke patrouille-Ct. N°. 1 van inwoners verkreeg, dat reeds ten 6 v.m. eene divisie door Apeldoorn marcheerde. Het bewijst alweer, dat *zelf* zien, den besten waarborg voor juist berichten vormt.

De patrouille-Ct. ziet uit zijn gedekte opstelling de gansche colonne passeeren; niet minder dan 7 keer zendt hij telegrafisch bericht van uit . . . Apeldoorn.

Zijn procédé is eenvoudig; telkens vermoemt hij een zijner manschappen als boer en deze „spion” ziet kans te midden van een dorp, overvuld met vijanden, niet alleen zeer belangrijke telegrammen te verzenden, maar ook gedurende zijn wandeling door het dorp gewichtige waarnemingen te doen.

„Apeldoorn is sterk bezet door troepen van verschillende Wapens”, luidt het laatste bericht door zulk een „spion” overgeseind.

Moet men den jongen luitenant erg hard vallen over deze zeker niet „kriegsmässige” verkleedpartij? Dat ware héél verkeerd en zeer weinig paedagogisch, omdat het zijn liefde voor het vlotte, stoutmoedige ruitershandwerk, dat in een handig gereden officierspatrouille zijn toppunt van bravoure en energie bereikt, voor immer te fnuiken dreigt. Gevoelt Ge wel, hoe geheel die jonge cavalerist zich inleefde in zijn opdracht. Midden tusschen den vijand, dien hij, zelf listig verborgen, bespiedt, staat hij voor de vraag: hoe krijg ik mijn prachtige berichten, voor C. C. B. of divisie-Ct. van zoo uitnemend belang, daarheen? En hij verkleedt zijn menschen, zendt hen, als onnoozele boertjes vermoemd, naar het telegraafkantoor, terwijl zij onderweg hun oogen duchtig in het van vijanden krioelende dorp den kost moeten geven.

Is het hem erg euvel te duiden, zoo hij vergeet, dat zijn jongens,

1) Cursiveering van mij.

*zoosalles
to
vergoelzke
men!!*

laat mij zeggen, Pruisen zijn en dat, zooal de boerenvermomming hen voor ontdekking beschermt, de poging, hun telegram, en wat voor een telegram nog wel, zelfs al is het b.v. in cijferschrift, te verzenden, het zekerste middel is, om zich te verraden. Neen, daárvan komt in oorlogstijd niets te recht.

De vraag dient echter beantwoord: op welke wijze de patrouille-Ct. N°. 2 de hoogst waardevolle en eerlijk verdiende resultaten van zijn opheldering, dan wèl had kunnen terugzenden.

Nooit mogen wij toch vergeten, dat, zelfs het mooiste bericht, waardeloos is, wanneer het zijn bestemming te laat (of niet) bereikt. Bericht terug zenden is even belangrijk als waarnemen.

Wanneer men weet, dat patrouille N°. 2, achter den vijand, als zij zat, dien dag niet meer terug kon, eerst den volgenden dag langs een grooten omweg (Bronkhorster veer) den IJssel kan passeeren — daargelaten of het goed was, zonder bijzonderen last, de voeling prijs te geven — en eerst den 24sten Sept. na allerlei tegenspoed haar eskadron bereikt —, begrijpt men zeker wel, dat van een bericht per ordonnans niets was te recht gekomen.

De eenige ordonnansen, die onder de gegeven omstandigheden de berichten — en dan wat minder in aantal — veilig en snel hadden kunnen terugbrengen, waren „postduiven” geweest. Het is jammer, dat hij die niet bij zich had. Zoo ergens, dan hadden deze vogels *hier* hun nut als estafetten kunnen bewijzen.

v. D.

Klanken uit het verledene.

Uit de nagelaten papieren van mijnen Overgrootvader
Jan Anthony van der Bruggen.

(Vervolg van blz. 669.)

Ten blijke hoezeer de Staten van Holland enz. najverig waren op de instandhouding van hun gezag, moge hier eene plaats vinden het volgende:

„Extract uit het res. boek der Ed. Mog. Heeren Staaten van „Vriesland,

„Ontvangen Eene missive van de Heeren Staaten van Holland en „West-vriesland, geschreeven in 's Hage den 17 Oct. dezes jaars, „waar bij aan Hun Ed. Mog. copielijk oversonden eene res. bij hoog „gemelde Heeren Staaten, den 3 daar te vooren genoomen om „teegen te gaan de verkooping van militaire Charges, te proe- „remueeren de militaire actes bij de armee, als meede Titulaire „qualiteiten, aan dienstdoende Officieren, en om op 't Employ „van Nationalen boven den rang van sergeant off wagter, het „advies van Zijn Hoogheijd te veroseken.

„Waer op gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan „1°. dat voortaan de concessie van Titulaire actens van de „officieren ter repartitie van deeze provincie staande, *alleen* tot „de regimenten van de *Effective Generaals* persoonen zal moe- „ten blijven geborneert met dien verstaande, dat in die voorz. „regimenten een Titulair Coll. Commdt. zal mogen zijn zonder „wijders.

„2°. dat voortaan de zogenaamde militaire actens bij de armee, „of actens van dispensatie om te dienen met behoud van Tracte- „ment bij de militie, ter repartitie van deeze Provincie staande, „zullen moeten cesseeren; zoo egter, dat de actens bij de armee, „off van dispensatie, om te dienen met behoud van Tractement, „als meede titulaire actens, voor dato dezes resolutie gegeven, „schoon dezelve pure nulliteiten zijn, dewijl de Souverein ním- „mer Zijn Hoogheijd tot het verleenen van dusdanige actens „gequalificeert heeft, maar alleen aan Hoogst denselven bij di- „ploma heeft opgedragen, de begeeving *der militaire charges* „*ter repartitie deezer Provincie staande*), om moveerende reeden „zullen blijven bestaan, zonder eenige consequentie voor 't Toe- „komende.

„3°. dat ten eijnde in 't vervolg voor te komen 't ingeslopen „abus van Vreemdelingen in Nationale regimenten aan Inboor-

„lingen voor te trekken, voortaan in de Nationale regimenten,
 „voor hoedanige worden gehouden alle de zulke welke niet bij
 „speciale Capitulatie van een Souverein Vorst of republiek zijn
 „overgenomen ter repartitie deezer provincie staande, tot offi-
 „cieren boven de rang van wagtmeester off sergeant niet anders
 „zullen mogen worden geëmploieerd, als inboorlingen van een der
 „zeeven vereenigde provincien, het Landschap Drenthe en de Gene-
 „raliteits Landen, onverkort het avancement van de vreemdelingen
 „in die regimenten, in welke thans als officieren dienen.

„4° dat, alzo het dispenseeren van de observantie van 's Lands
 „Wetten, een der groote regten van de Souvereiniteit is, welk regt
 „de Staaten deezer nimmer aan iemand hebben opgedragen, aan
 „Zijn Hoogheijd en aan 't Collegie der Gedep^{den} Staaten uijt-
 „drukkelijk zal worden geinterdiceert, gelijk geschied bij deezen,
 „voortaan eenig *politicy* of militaire amptenaaren van het doen
 „van den eed van zuivering, bij 's Lands Wetten gestatueerd,
 „te dispenseeren, maar zal het Collegie, wanneer aan 't zelve
 „eenig versoek tot dispensatie van 't doen van den Eed van
 „Zuivering word gedaan, daar van op Eene eerst komende Lands-
 „dag kennisse aan Hun Ed. Mog. geeven, ten Eijnde daar op
 „bij dezelve, na gehoord te hebben, de consideratien van 't Col-
 „legie zodanig kan worden geresolveert, als volgens merite van
 „de redenen van 't versoek zullen verstaan te behooren, wordende
 „het Collegie der Heeren Gedep^{den} Staaten voorts gelast, aan
 „de Executie deezer res. stiptelijk de hand te houden en tot het
 „doen Executeeren van deselve alle mogelijke middelen speciaal
 „het pecunieel middel van contrainte relatieff tot het inhouden
 „van ordonnantien te beezigen.”

„Aldus geresolveerd op 't Landschapshuis
 „den 15 December 1783.

„Accordeert met voorsch. boek
 „voor zoo verre geactraheert.

„In kennisse van Mij
 (get.) J. B. VITRINGA.”

Een week later verscheen een tweede resolutie, luidende:
 „Extract uit het res.boek der Ed. Mog. Heeren Gedep^{den} Staaten
 „van Vriesland.

„Maandag den 22 December 1783.

„Wijders is ter vergaderinge goedgevonden en verstaan, opdat
 „het Collegie in staat gesteld worde, om zoo veel mogelijk en
 „over een komende met de Staats res: aan de stricte executie
 „van hun Ed. Mog. Welmeininge de hand te houden, dat in 't Toe-
 „komende de officieren, die op nieuws door Zijne Doorl. Hoogheid

„worden aangesteld, en staande ter repartitie van deeze provincie
 „en die voorens niet hebben gedient, nog uit andere regimenten,
 „ingevolge teneur van voorsch. staats res: zullen worden overge-
 „noomen, van dezelve bij 't vertoonen van de acte van aanstel-
 „linge aan dit Collegie, dezelve verplicht zullen zijn teffens daar
 „bij over te leggen een genoegzaam bewijs, waar deselve gebooren
 „zijn, wordende de respi-solliciteurs der Battaillons en regimenten
 „door deezen gelast, om hier van de officieren te informeeren,
 „ten einde voor het doen van den Eed van getrouwigheid en
 „zuivering, het zij in persoon, off bij procuratie zodanig een bewijs
 „aan 't Collegie te vertoonen, ten einde tot den behoorlijken eed
 „te kunnen worden toegelaaten en zal Extract deezes aan gemelde
 „solliciteurs worden uitgegeeven, met last, om zig hier na te
 „gedragen.

„Accordeert met voorsch. boek.

„In kennise van Mij

(get.) J. B. VITRINGA.”

Talrijk zijn de brieven in het archief aangetroffen en gericht
 aan V. D. B., door den solliciteur van het Regiment P. H.
 BROUWER; enkele dezer mogen hier volgen.

1°. Een brief, verzonden uit Leeuwarden den 29^{en} Novem-
 ber 1783:

„H.E.G. Heer.

„Hebbe de Eere neevens te zenden de Rekeningen van dé
 „Maanden Sols, den 2 en 31 Decemb. verschijnende, zoo voor
 „de comp^e van de Heer Collonel PRINS VAN WALDECK als voor
 „U.H.E.Gestr. zelfs, niet twijffelende, of se zullen alle volkoomen
 „accoort bevonden worden, 't restant voor U.H.E.Gestr. à
 „f 2406 : 10 — en voor de Comp^e van de Heere PRINS VAN
 „WALDECK à f 1770 : — zal ik ten spoedigsten aan de Heeren
 „REERINGH & LEQUIEN te Amsterdam zenden, alleenlijk gelieve
 „U.H.E.Gestr. verdagt te zijn, dat het geld niet voor heeden
 „over agt dagen zal kunnen worden verzonden, en volgens U.H.E.
 „Gestr.: ordre gaat hier ingeslooten voor yde zom een ass. op
 „die Heeren.

„De Lieutⁿ Collonels acte van den Heer PRINS VAN WALDECK
 „hebbe wel ontvangen, en benevens de Collonelsacte, mij door
 „de Heer Solliciteur GOUSSET uijt 's Hage toe gesonden, laten
 „registreeren, volgens ordre van Zijne Hoogheijd zal ik die acten
 „bij provisie onder mij houden. Voor de ingeslooten neeme de
 „vrijheid adressen te versoeken.

„Na U.H.E.Gestr. van mijn onderdanigst respect verzeekert heb-
bende, heb ik de Eere mij Eerbiedig te teekenen

„HoogEdeleGestrenge Heer
„U.H.E.Gestr. seer gehoorsaame en onderdanige Dienaar:
(get.) P. H. BROUWER.”

Wat in 't algemeen bedoeld werd met „restant” in vorenstaande
missive kan blijken uit onderstaande rekening:

„Rekening gedaan aan de Heer Lt. Coll. J. A. v. D. B. van
de maand Sols, versch. 6 Meij 1783.”

„Ontvang	
„De ordonnantie voor de comp. bedraagt	f 1676 — 10
„Uijtgabe	
„Tractement aan de Coll. HACKENBERG	„ 80 — —
„Provisie en Briefport	„ 15 — 10
„Aan de Hr. J. A. DE ROTH a Amsterdam 't restant	„ 1581 — —
	<hr/>
	f 1676 — 10

(get.) P. H. BROUWER.”

2°. Een brief aan den Lieut. Coll. J. A. v. D. B. in guarnisoen
te Seevenbergen bij Breda, luidende:

„H.E.G. Heer.

„Donderdag ontving ik een Brief van de Heer Luitn. GHYBEN,
„waar in Deselve mij versoekt uijt naam van U.H.E.Gestr. om
„aan de Comp^e van den Heere Collonel v. VOS f 1000.— te avan-
„ceeren, waar op de Eere heb te rescribeeren, dat ik mij seer
„schaars bij Cas bevinde, en dus niet in staat ben om aan
„dat versoeck te kunnen voldoen, en om echter alles te doen
„wat in mij vermogen is, zoo zal ik maaken teegens de 9^e
„Septb. dat geld in gereedheijd te hebben, onder voorwaarde
„van 's maands daar voor f 100.— van de ord.tie te mogen kor-
„ten, zullende dan die f 1000.— in 10 maanden afgelost zijn,
„teegens 9 Sts. 's maands intres en dat in gevalle de Heer Col-
„lonel VAN VOS in die tijd mogte koomen te overlijden, en in de
„betaling niet uijt de te goed zijnde ordonnantie kan bekoo-
„men, U.H.E.Gestr. dan voor mij zal zorgen, dat ik het uijt de
„Comp^e. bekoome, en zoo het regiment voor de 9^e Septb. mogte
„koomen te marcheeren, dan gelieve U.H.E.Gestr. die f 1000.—
„maar op de Heeren REERINGH & LEQUIEN te Amsterdam te
„trekken, ik zal die Heeren versoeke dan de betaling te willen doen.

„Ondertusschen hebbe de Eere, enz. enz.

(get.) P. H. BROUWER.”

„Leeuwarden, den 13^{en} Aug. 1785.”

Uit de verdere brieven van BROUWER, o.a. in 1793, valt af te leiden, dat men bij de onderscheidene compagnieën van het regiment vaak min of meer in geldverlegenheid verkeerde.

Zoo was men er somwijlen maar luttel over gesticht, indien de werving goede resultaten opleverde, niet slechts, omdat veeltijds het gehalte der aangeworvenen zeer te wenschen overliet, doch ook om der kosten wil, als uit te keeren handgelden, reisgeld voor de werfers, enz.

Op de werving hebben betrekking de volgende brieven:

A Monsieur
Monsieur VAN DER BRUGGHEN,
Colonel Commandant du régiment
d'Orange Vrieslande Cavalerie au service
de leurs hautes puissances,

Franco Utrecht.

à
Groningen.

Liège, ce 10 Juillet 1792.

Monsieur,

Votre dernière dont vous m'avez honoré étant datée de Groningen, et vos gracieuses précédentes de Leuwarden, il faut donc Monsieur que votre régiment soie passé à Groningen. Comme il me reste un doute la dessus, et pour que mon fils; qui a reçu sa démission; sache dans quel endroit il doit se rendre pour joindre Le régiment, vous m'obligeriez Monsieur infiniment, si vous voulussiez bien me mander d'abord, si c'est à Leuwarden, ou à Groningen, qu'il doit passer, il se rendra alors aussitôt à La Compagnie, puisque Mgr. Le prince DE WALDECK a bien voulu L'accepter comme cadet et de Le placer dans votre Compagnie, je me flatte sûr que vous voudrez bien Le prendre sous votre protection, vous Le recommandant en père, j'espère qu'il se rendra digne de votre bienveillance, quant à moi Monsieur, je n'en perdrai jamais le précieux souvenir, je ne désire, que de trouver des occasions de vous prouver en tout tems que j'ai l'honneur d'être avec des sentimens distingués.

Monsieur votre très humble et très obéissant
S'EUR, Le Conseiller devise.

P. S. Oserois-je mr. vous prier de présenter mes très humbles respects à Mgr. Le prince DE WALDECK et de vouloir bien Les agréer demême, j'espère de recevoir austitôt de vos agréables nouvelles.

Vous m'obligeriez infiniment si vous voulussiez, me tracer La route qu'il doit tenir depuis Boisleduc jusqu'à Groningen ou Leeuwarden, parceque de Liège il ira à Maastricht et de Maastricht à Boisleduc.

„Hoog Wel Geboore Gestrenge Heer.

„Ingevolge onse afspraak hebbe aan de Heer Generaal VAN

„DER DUSSEN, over U.H.W.Gbr. Heer Zoon geschreven en versogt om Een Acte van Cornet aan Zijne Hoogheid te vragen, waarop gisteren dit volgende antwoord bekoomen heb.

„Wat aangaat het verzoek van de Heer Collonel VAN DER BRUGGHEN, omme de Acte van Cornet voor Zijn Edele zoon te verzoeken, voor eerst ignoreer ik de jaaren van die jonge Heer, maar dewijl het zeker is, Hij de jaaren nog niet heeft, omme als Cadet bij de Cavallerie te werden geplaatst, zal ik zoo een propositie niet doen, omme Zijne Hoogheid Een Acte van Cornet voor die tijd te vragen; want Zijne Hoogheid zulks goedgevonden heeft, omme te accordeeren aan de Graaff VAN HOHENLOHE en de Collonels VAN STUART en WESTERLO, is mijn onbewust, maar dewijl daarvan Exempels zijn, is er niets gemakkelijker voor zijn Ed. dan die Acte bij zijne eige Esquadrons te vragen, dat zal geen refuus aan de PRINS VAN WALDECK leijden, en op de Provintie van Vriesland is zulks altoos geschied, en ontslaa van nu aff Zijn Ed. zoon als volontair bij ons; ik voeg nog, zal hetselve oojt doen, van iets aan Zijne Hoogheid te versoecken, dat niet vind dat met de reedelijkheid over een komt, en zal mijn plaisier geschieden de Heer VAN DER BRUGGHEN bij Een ander reusseert, omme de Acte van Cornet voor zijn Ed. zoon te bekoomen.”

„Ziedaar H.W.Gbr. Heer alles woordelijk meedegedeeld, zoo als de Heer Generaal mij geschreeven heeft, zodat het mij van harte leet doet, dan het niet gereusseert is, ondertusschen hoope dat U.H.W.Gbr. overtuigt zal weesen dat ik mijn uijterste best gedaan hebbe, zodat het buiten mijn schuld is, ik heb de Heer Generaal nog het Exempel van de zoon van de Graaff van HOHENLOHE onder de Guardes Dragonders, zoomeede verscheide Heeren onder STUART en WESTERLO, welke ook op de Provintie van Holland staan, en beneeden de jaaren officiers zijn geworden, en dan nog, dat men moet zien om officiers van geboorte te krijgen, en die nog Een stuiver geld van Haar Eigen hebben, dog het schijnt, alles niet heeft kennen helpen, zodat het mij zeer leet doet, want hadde met hart en ziel gewenscht, U.H.W. Gbr. Heer Zoon als officier bij ons te moogen hebben.

„De Luytenants VON COTZHAUSEN en VAN DER DUSSEN zijn Ritmeesters Titulair geworden en de Cornets ROËLL en BISDOM Luytenants Titulair, de gedispenseerde Ritmeester d'ACQUET is met Acte van Changement overgegaan in de Compagnie van de Heer Ritmeester VAN DER BRUGGHEN, en de Ritmeester VAN DER DUSSEN is van die Compagnie bij de Heer Generaals Compagnie geplaatst.

„Met mijn vrouw blijft het nog in deselfde critique omstandigheid, word niet beeter en ook niet slimmer. Na verseekeringe van mijn onderdanigst Respect aan U.H.W.Gbr. en Familie en na

„nij in U.H.W.Gbr. Vriendschap te hebben aanbevolen, hebbe
 „de Eere mij met alle Hoogagtinge te noemen

„HoogWelGeboore Gèstrenghe Heer
 „U.H.W.Gbr. onderdaanige en gehoorsaame Dienaar:
 (get.) W. A. VAN PABST.

„Groningen, 29 Januari 1790.”

(Wordt vervolgd.)

Het Reservekader.

Stelling:

Het instituut van het reservekader, zijnde eene verouderde instelling, dient als zoodanig te worden opgeheven.

Verdediging:

Het instituut van het reservekader werd ingesteld in 1893 bij de infanterie en de vestingartillerie, in 1897 bij de cavalerie en de genie, in 1899 bij de bereden artillerie.

Men beoogde met deze instelling te voorzien in de behoefte aan beter kader voor eene komende moderne legerreserve, terwijl het reservekader bovendien den weg moest banen voor den persoonlijke dienstplicht, welke in 1898 onder Minister ELAND hier te lande werd ingevoerd.

Aan het laatst bedoelde oogmerk heeft het reservekader dus voldaan. Voorzeker is er van het verblijf van de meer ontwikkelde elementen uit het Nederlandsche volk in de kazerne een invloed ten goede uitgegaan, en is er eene nauwere voeling ontstaan tusschen de burgerij en het leger, hetwelk men niet meer beschouwt als eene rauwe veste, welker poorten men bij voorkeur niet binnentreedt.

Het eerstgenoemde doel, het vormen van eene kaderreserve, heeft het nooit bereikt. De encadreering van leger en landweer is nog niet geheel tot stand gekomen. De naam „Reservekader” is dus een weinig oneigenlijk.

Stelt men zich de vraag, welk het resultaat is van het bestaan van het reservekader-instituut, dan kan hierop het antwoord luiden:

1°. De vorming van reserve-officieren, op eene andere wijze, dan door de Militiewet 1912 is voorgeschreven.

2°. Het verschaffen van gemak en voordeelen aan de jongelieden, leden van het reservekader, waardoor zij zich veelal onttrekken aan de zwaardere plichten, die de Militiewet op de meeste mannelijke Nederlanders legt.

Uit het onderstaande moge blijken, dat beide resultaten, niet alleen voor het geheele leger, maar ook voor de jongelieden zelve groote nadeelen medebrengen.

Om tot het reservekader te kunnen worden toegelaten, moet men 17 jaar oud zijn; men moet zich verbonden hebben vóór den 21sten Maart van het jaar, waarin men moet loten, dus, waarin men 20 jaar wordt. Zij, die vrijgeloof zijn, kunnen zich verbinden tot aan hun 24ste jaar.

De toelatingseischen zijn niet hoog. Eindexamen van eene H. B. S. met driejarigen cursus, of daarmede gelijk gesteld examen is voldoende. Dat deze eischen in het algemeen te laag zijn, heeft de practijk be-
wezen en is ook meermalen besproken, o.a. in de voordracht van den Kapitein DE GELDER in de Vereeniging ter beoefening van de krijgs-
wetenschap op 24 Jan. 1913. Een jongmensch met einddiploma drie-
jarige H. B. S., is gewoonlijk niet de man, in staat gezag te voeren;
hooger ontwikkeling is daarvoor een eerste gebiedende eisch.

Het reservekader heeft voor de jongelieden grootendeels deze aan-
trekkelijkheid, dat het hen in staat stelt op gemakkelijke wijze hun
dienstplicht te vervullen, dat zij opgeleid worden tot vaandrig op
voor hen de gemakkelijkste wijze.

Aangezien uit de berekeningen van den Minister van Oorlog bij
de behandelng van de Militiewet in de Tweede Kamer der Staten-
Generaal duidelijk gebleken is, dat vrij loten thans tot de hooge uit-
zonderingen behoort, iedere jongeman, die in de termen valt om te
moeten loten, dus zeer groote kans heeft, dat hij zal moeten dienen,
zoekt men naar een middel om op de gemakkelijkste wijze die plichten
te vervullen. Het reservekader biedt daartoe de gelegenheid. Zij, die
zich vóór hun 19e jaar daarbij verbinden, offeren nu wel op hun zéér
geringe kans van vrijloten, maar de voordeelen bij niet vrijloten, aan
het reservekader verbonden, wegen hier ruimschoots tegen op. Als
hoofdvoordeelen springen dadelijk in het oog:

- 1°. Zij dienen korter dan de militie.
- 2°. Zij dienen in het jaar en in een tijd van het jaar, welke
voor hen het aangenaamst zijn
- 3°. Zij krijgen als officier, als vaandrig, en soms als sergeant eene
jaarlijksche toelage.

Geheel vrijwillig, zonder eenig eigenbelang, dus zich aanmeldende
na hun 20ste jaar, nadat zij de zekerheid hebben niet dienstplichtig
te zijn, verbinden zich maar zeer en zeer weinigen, misschien geen
enkele.

Slechts zelden komt het voor, dat een jongmensch tusschen 17 en
19 jaar, die om eene of andere reden, bijvoorbeeld broederdienst, buiten
de loting valt, zich verbindt bij het reservekader en dan, in verband
met verdere studieplannen, de niet onderbroken opleiding volgt, maar
deze jongelieden zijn, niettegenstaande hun vrijwillig offer, voor den
Staat en de verdediging des lands, toch minder gewenschte elementen,
daar zij gewoonlijk te jong zijn en te onbeholpen in hun optreden,
om na hun opleiding voor eene benoeming tot vaandrig in aanmer-
king te kunnen komen. Zij lijden dus échec, en hun toewijding kan
niet zoodanig worden op prijs gesteld, als misschien wenschelijk ware.

In het algemeen verbinden zich dus de jongelieden bij het reserve-
kader uit egoïsme, ten einde de grootere lasten van de Militiewet
te ontloopen.

Volgens de Militiewet zouden zij door hun ontwikkeling voor kader-

vorming en hoogstwaarschijnlijk voor opleiding tot verlofsofficier in aanmerking komen, en in het laatste geval moeten dienen:

a. voor eerste-oefening gedurende negen maanden bij eene der scholen voor verlofsofficieren, en gedurende drie maanden als vaandrig,

b. voor herhalingsoefeningen 10 jaar (5 jaar, terwijl hun lichting tot de Militie behoort, en vijf jaar idem bij de landweer) ieder jaar drie weken, of om het andere jaar zes weken.

Volgens de bepalingen van het reservekader kunnen zij tot de volgende categorieën behooren:

a. voor eerste-oefening onder de wapenen zijnde, totaal *zeven* maanden, verdeeld over maximum vier jaar in drie periodes, beginnende 20 of 21 Juni en durende 60, 75 en 75 dagen.

b. voor eerste-oefening onder de wapenen zijnde, en volgende de *negen*-maandsche opleiding bij eene der scholen voor verlofsofficieren, onafgebroken dus.

c. voor eerste-oefening onder de wapenen zijnde, totaal *acht* maanden, verdeeld over maximum vier jaar in drie periodes, gelegen tusschen 1 Mei en 1 October, en durende 75, 75 en 90 dagen. De kader-reservist heeft dan eeniger mate de keuze in het bepalen van den datum van opkomst.

Na deze eerste-oefening volgt voor de drie categorieën een verplichte dienst van 6 weken als vaandrig, of van twee maanden, wil hij voor benoeming tot officier in aanmerking komen.

De eerste-oefeningstijd van de aanstaande verlofsofficieren uit de Militie duurt dus één jaar, welke opleiding volgens art. 74⁴ van de Militiewet kan worden gebracht op maximum 14½ maand, terwijl de dienstdtijd van zulk een militieplichtige, die na opleiding nog niet geschikt blijkt, met twee maanden kan worden verlengd.

Hiertegenover staat nu eene negen-maandsche opleiding tot reserve-officier volgens de bepalingen van het reservekader. Een ieder, die eenigszins verstand heeft van kadervorming, zal dadelijk toegeven, dat het onmogelijk is om in zeven maanden iemand behoorlijk op te leiden tot vaandrig. Men spiegelt de jongelieden, die zich verbinden bij het reservekader, eene mooie toekomst vóór, maar gewoonlijk bereiken zij het doel niet, dat zij gehoopt hadden in zoo korten tijd te bereiken.

En mochten sommigen van hen toch vaandrig worden, dan is de basis van kennis en geoefendheid zóó klein, dat, hetgeen daarop wordt gebouwd, weinig goede resultaten kan doen verwachten.

Nu kunnen de leden van het reservekader in hoofdzaak op twee wijzen worden opgeleid:

1°. Zij volgen, op verzoek, de niet-onderbroken opleiding van 9 maanden (categorie *b*), welke dus 2 (c.q. 1) maanden langer duurt dan de intermitterende opleiding.

2°. Zij volgen de intermitterende opleiding tijdens de zomermaanden en moeten dan in 60 (c.q. 75) dagen opgeleid worden tot

korporaal, in 75 dagen tot sergeant en in 75 (c.q. 90) dagen tot vaandrig.

Deze laatste opleidingswijze heeft één voordeel boven de eerstgenoemde, n.l. dat de vaandrigs, in dit drie- soms vierjarig tijdperk gevormd, ouder zijn, terwijl die leden van het reservekader, die er prijs op stellen vaandrig en reserve-officier te worden, wanneer zij niet aan het vaandrigsexamen voldaan hebben, gewoonlijk vragen nogmaals een vaandrigs-opleidingscursus te mogen volgen. Deze ouderen in leeftijd hebben, wat hun persoonlijkheid betreft, soms meer geschiktheid om gezag te voeren en gesteld te worden boven sergeanten-majoor, dan dit het geval is met de kaderreservisten, die de onafgebroken opleiding volgen. Maar hiertegenover staan ernstige nadelen:

1°. Telken male, wanneer de jongelieden na eene éénjarige afwezigheid weder onder de wapenen komen, blijkt, dat veel van het geleerde is verloren gegaan; minstens eene week is noodig om hen weer eenigszins op het oude peil terug te brengen. Zijn zij in twee jaar niet onder de wapenen geweest, hetgeen hun op verzoek eenmaal kan worden toegestaan, dan leert de practijk, dat het bijna ondoenlijk is, hen in den beschikbaren tijd verder op te leiden; er is te veel verloren gegaan.

2°. De gelegenheid tot opleiden is minder gunstig dan bij de scholen voor verlofsofficieren, waar men beschikt over getrainde onderwijskrachten, en waar alles op het onderwijs is ingericht.

3°. De tijd voor opleiding is te kort. Beschouwt men bijvoorbeeld de 75 dagen voor opleiding van reserve-sergeant bij de vesting-artillerie tot vaandrig, of van reserve-korporaal tot sergeant. Bij nuchtere beschouwing blijken deze 75 dagen te moeten worden gereduceerd tot 48 oefeningsdagen. Men dient namelijk van de 75 dagen af te trekken 10 Zondagen, gewoonlijk 10 dagen in het kamp, die zeer nuttig zijn, maar gedurende welke dagen de opleiding niet geheel tot haar recht komt, twee halve dagen, verjaardagen van Leden van het Vorstelijk Huis, en minstens 6 dagen voor het vaandrigs-(c.q. sergeants-) examen; totaal dus 27 dagen. Trekt men hier nu nog af 8 dagen om de reserve-sergeanten (korporaals) eenigermate op hun vorig peil te brengen, dan resten er hoogstens 40, zegge veertig, dagen voor eene vaandrigs- (sergeants-) opleiding.

4°. Deze opleidingen tot reserve-korporaal, tot reserve-sergeant en vaandrig zijn voor de regimenten een groote last. Het beste kader moet daarvoor ter beschikking worden gesteld in een tijdperk, dat dit voor de opleiding van de militie, als ook van het kader uit de militie en voor de herhalingsoefeningen hoog noodig is.

5°. Door de nieuwe organisatie beschikt men voor deze opleiding niet over luitenants. Hoofdzakelijk worden dus onderofficieren met de instructie belast. Deze gevoelen, dat de opleiding, door den korten tijd, niet volledig kan geschieden. Het onderofficiers-personeel weet dus, dat het meerderen, n.l. vaandrigs, boven zich kan krijgen, die

niet behoorlijk in alle aangelegenheden zijn onderricht. Deze omstandigheid is weinig bevorderlijk om het handhaven van het gezag voor die vaandrags gemakkelijk te maken. De tucht wordt hierdoor ondermijnd.

6°. De intermitterende opleiding wordt dikwijls gevolgd door studenten, die weinig tijd aan hun studie willen of kunnen onttrekken, door studenten dus, die hun studietijd goed gebruiken. Hun vacaties gebruiken zij dan voor de militaire opleiding. Aangezien echter ook gedurende dien opleidingstijd veel van hen wordt gevergd, zijn zij drie jaar zonder vacantie achtereen aan het werk. Overspanning komt dan ook eene enkele maal voor.

7°. De wintercursussen, welke door hen, die nog geen sergeant zijn, moeten worden gevolgd, leveren weinig resultaat op, aangezien in de verschillende garnizoensplaatsen de tijd op zeer verschillende wijze wordt benut. De tijd en de arbeid, daaraan besteed, zijn vrijwel nutteloos.

8°. Aan het einde van iedere opleiding moet een examen worden afgenomen. Minstens een drietal officieren wordt hiertoe gedurende korter of langer tijd aan den gewonen troependienst onttrokken.

Men moge nu aanvoeren, dat men ontwikkelde jongelieden vlugger opleidt en dat het hogere intellect eene kortere oefening gedooft, de practijk leert, dat men van die geestes-capaciteiten niet te hoog moet opgeven, dat de tijd eenigszins verkort kan worden, maar niet op eene zoodanige wijze, als dit voor het reservekader is gedaan. De Militiewet geeft voor opleiding tot milicien-sergeant één jaar, in welken tijd men met inspanning van alle krachten bruikbare milicien-sergeanten kan vormen. Volgens de bepalingen van het reservekader, kan men in $4\frac{1}{2}$ maand reserve-sergeant zijn, waarvoor de zelfde eischen zijn gesteld als voor milicien-sergeant. De vraag, of nu het hogere ontwikkelingspeil (eindexamen 3-jarige H. B. S.) en het volgen van een wintercursus (enkele uren per week gedurende de wintermaanden) in staat zijn de ontbrekende $7\frac{1}{2}$ maand aan te vullen, om even geschikte reserve-sergeanten als milicien-sergeanten te verkrijgen, moet ontkennend beantwoord worden.

Volgens de laatste gegevens daaromtrént zijn de eischen voor milicien-sergeant bij de vestingartillerie verlaagd, een maatregel, waartoe de tijd, gegeven voor opleiding, drong. Hierdoor zijn dus ook de eischen voor reserve-sergeant verlaagd. Het lijkt dus onwaarschijnlijk, dat het 't volgend jaar (1914) doenlijk zal zijn in 75 (d.i. 40) dagen iemand van reserve-sergeant tot vaandrig op te leiden.

Uit het bovenstaande moge blijken, dat de opleiding bij het reservekader vele bezwaren medebrengt, terwijl het niet alleen bijna ondoenlijk is de jongelieden zoover te brengen, als zij zelf verwachten, maar ook de opleiding van de militie wordt geschaad.

Nog eene eigenaardige ongelijkheid zij opgemerkt. Hiervóór werd

getracht aan te toonen, dat zij, die zich bij het reservekader verbinden, dit bijna uitsluitend doen, om op gemakkelijke wijze te dienen, gemakkelijker dan de Militiewet dit van hen eischt. Het reservekader geeft dus de gelegenheid de Militiewet te ontduiken, trekt dikwijls de beste krachten uit de militie, roomt de militie af. De ongelijkheid, waarop wij wijzen, is nu, dat deze jongelieden voor de bijzondere gunsten, door hen genoten, bij benoeming tot officier, vaandrig en sergeant, met de geschiktheid voor vaandrig, nog worden beloond door eene jaarlijksche toelage van *f* 300 c.q. *f* 250, *f* 100 en *f* 60.

Het bedrag dezer toelagen is volgens de Oorlogsbegrooting 1913 niet onaanzienlijk:

bij de infanterie *f* 120.058,33;

bij de vestingartillerie *f* 16.642;

bij de landweer *f* 86.800;

een post, die geen enkel nut afwerpt, en geheel overbodig zou zijn, wanneer het reservekader werd afgeschaft.

Ten slotte moge de vraag gesteld worden, of het *billijk* is, dat er voor de meer ontwikkelde Nederlandsche jongelieden eene deur open staat, waardoor zij op gemakkelijker wijze hun dienstplicht kunnen vervullen, dan de wet dit voor alle Nederlanders voorschrijft.

Thans dient te worden onderzocht, of bijaldien het reservekader ware afgeschaft, de Militiewet voorziet in eene voldoende hoeveelheid bruikbaar kader, meer in het bijzonder bruikbare verlofsofficieren. Hierop kan volmondig „*alleszins*” worden geantwoord, mits de Militiewet gestreng worde uitgevoerd, en men voor de eerste-oefening en de herhalingsoefeningen van het kader, vooral het officierskader, neme de maximum-tijden, die in de wet worden aangegeven. Nu toch bij eene compagnie infanterie en vestingartillerie respect. $\frac{3}{5}$ en $\frac{4}{6}$ van het officiers-personeel verlofskader is, moet dit ook zeer goed zijn, wil de compagnie in tijd van oorlog hare taak kunnen vervullen.

Volgens de Militiewet 1912 nu, is de opleiding tot officier, als volgt, geregeld:

De miliciens, die wenschen te worden opgeleid tot verlofsofficier, kunnen zich daartoe, wanneer zij aan de gestelde eischen voldoen, opgeven vóór de inlijving bij de korpscommandanten, en uiterlijk 14 dagen na de inlijving bij hunne compagniescommandanten. De compagniescommandanten zijn bovendien verplicht de miliciens, die naar hun meening voor opleiding tot officier in aanmerking komen, met het bestaan der opleiding in kennis te stellen. De miliciens, die zich verbinden, worden met groot verlof gezonden tot begin October, den datum, waarop de scholen voor verlofsofficieren een aanvang nemen. Mochten zich niet voldoende miliciens voor opleiding hebben opgegeven, dan kunnen deze volgens Art. 79³ Militiewet 1912 worden aangewezen; deze aanwijzing moet bekend gemaakt worden uiterlijk 3 maanden, nádat zij onder de wapenen zijn gekomen. (Voor zulk

een aangewezen kan dus de eerste oefeningstijd volgens de wet duren 3 maanden + $14\frac{1}{2}$ maand + bij onvoldoende geoefendheid 2 maanden = $19\frac{1}{2}$ maand.) De opleiding bij de scholen v. V. volgens de thans bestaande regeling duurt 9 maanden, waarna volgt eene driemaandsche, uitsluitend practische vorming bij de compagnie. Na deze éénjarige opleiding kunnen de vaandrigs worden voorgedragen voor eene benoeming tot officier. Worden zij aangesteld tot officier (reserve-officier), dan moeten zij gedurende tien jaar (5 jaar, terwijl hun lichting tot de militie behoort, + 5 jaar idem tot de landweer) ieder jaar drie weken of om het andere jaar zes weken dienst doen.

Blijkt in den loop der jaren deze éénjarige eerste-oefening te kort te zijn, dan heeft volgens Art. 79⁴ Militiewet 1912 de Minister van Oorlog de bevoegdheid de aspirant-officieren voor eerste-oefening $14\frac{1}{2}$ maand onder de wapenen te houden. Hoogstwaarschijnlijk zal men tot eene $14\frac{1}{2}$ -maandsche eerste-oefening moeten komen, aangezien het op den duur wel zal blijken, dat deze eerste 12-maandsche basis van militaire geoefendheid slechts in staat is, de jongelieden met een dun, zeer dun officiers-tintje te vergulden, eene goudkleur, die na een paar jaar zal zijn verdwenen, althans zeker niet erg helder meer zal zijn.

De Militiewet voorziet dus in een behoorlijken tijd voor eerste-oefening, terwijl ook de herhalingsoefeningen goed kunnen worden geregeld. Men breke echter met de gunst den verlofsofficier de keuze te laten van het tijdstip, waarop hij onder de wapenen wil komen, als ook de keuze tusschen eene jaarlijksche opkomst van 3 weken of eene opkomst van 6 weken om het andere jaar. Een hiaat van bijna twee jaar is beslist te groot, in zoo langen tijd gaat te veel aan geoefendheid en bruikbaarheid verloren. Het ware gewenscht, dat de verlofsofficieren telken male, wanneer zij onder de wapenen kwamen, gedurende 10 à 14 dagen een herhalingscursus doorliepen onder deskundige instructeurs, die hen theoretisch en practisch bij brachten, en over hen eene beoordeeling aan de regimentscommandanten uitbrachten. Na dezen cursus konden zij dan geoefend worden in den omgang met den troep; voornamelijk in het terrein, waarin de officier zijn oorlogstaak zal moeten vervullen. Wenscht men nu eeniger mate rekening te houden met de belangen van den officier, wat betreft den tijd van opkomst onder de wapenen voor de herhalingsoefeningen, dan zou ieder jaar door de regimentscommandanten aan de officieren kunnen worden bericht, dat er gedurende dat jaar cursussen worden gehouden op de aan te geven data, met verzoek op te geven, in volgorde van de keuze, welken cursus de officier wenscht te volgen. De regimentscommandanten zouden met de opgegeven keuze zoodanig kunnen rekening houden, dat iedere cursus een bepaald aantal, bijvoorbeeld tien officieren sterk was. De eerste dag van den cursus moet dan ook samenvallen met het begin der herhalingsoefening. De regiments-

commandanten kunnen het begin der cursussen zoodanig kiezen, dat gedurende den tijd, dat officieren bij hunne compagnieën dienst doen, deze compagnieën (b.v. door eene herhalingslichting) voldoende manschappen onder de wapenen hebben, zoodat er behoorlijk kan worden geoefend.

De beoordeeling van den officier (kapitein), belast met de cursussen, gevoegd bij de beoordeeling van de compagniescommandanten kan voor den regimentscommandant dienen, om den verlofsofficier al of niet voor te dragen voor bevordering tot eerste-luitenant, c.q. kapitein. Het feit, dat de verlofsofficier telkens wordt beoordeeld, zal hem prikkelen, bij de cursussen geen te slecht figuur te maken, en zal hem dwingen de militaire aangelegenheden bij te houden, en eenigszins beslagen ten ijs te komen.

Bestond nu het reservekader niet, dan zouden alle ontwikkelde jongelieden ook bij de militie worden ingelijfd. Uit hen zou men de *besten* voor opleiding tot verlofsofficier kunnen nemen, jongelieden dus, die minstens 20 jaar oud zijn; terwijl volgens de bepalingen van het reservekader allen, die zich daarbij opgeven en aangenomen worden, *moeten* worden opgeleid tot verlofsofficier.

Bestond het reservekader niet, dan zouden niet telken jare moeten worden gehouden verschillende cursussen tot vorming van verlofsofficieren, dan zouden er niet bestaan zoo vele categorieën van reserve-officieren, maar zouden deze worden opgeleid op *éene, goede, billijke en wettelijke* wijze, op zoodanige wijze, als de Militiewet voorschrijft.

Bestond het reservekader niet, dan zou de Militiewet voorzien in eene voldoende hoeveelheid jonge mannen, die tot bruikbare verlofsofficieren zouden kunnen worden opgeleid.

Artikel 79³ van de Militiewet 1912, volgens hetwelk miliciens voor kadervorming kunnen worden aangewezen, heeft het instituut van het reservekader gemaakt tot eene verouderde instelling.

Het reservekader heeft alle reden van bestaan verloren.

Het instituut van het reservekader dient dus te worden opgeheven.

Utrecht 15 Augustus 1913.

H. W. TILANUS.

Kader oefeningen op de kaart.

Het Manoeuvrevoorschrift kent aan de kader oefeningen op de kaart slechts een drieledig doel toe, t.w.:

- a. oefening in de troepenleiding van officieren;
- b. tactische ontwikkeling van officieren;
- c. het verzekeren van eenheid van opvatting en van uitvoering bij commandanten en ondercommandanten, die bestemd zijn om in oorlogstijd samen te werken.

Sloten zich bij deze oefeningen aan oefeningen in den vestingoorlog ¹⁾ alsmede andere, met het oogmerk de kennis der deelnemers te vermeerderen en hun blik te verruimen op het gebied van verschillende militaire en aanverwante vakken buiten het terrein der tactiek, dan kon met deze betrekkelijk enge doelsopvatting genoeg worden genomen; nu men naar de verplichting tot het houden van zoodanige oefeningen in onze voorschriften te vergeefs zoekt, is het te betreuren, dat de onderwerpelijke oefeningen niet tevens tot genoemde doeleinden worden benut.

Ten einde haar zoo vruchtdragend mogelijk te maken, is het een vereischte, dat de deelnemers rijp zijn voor deelneming, d.w.z. eene voldoende kennis bezitten van de tactiek en de techniek van elk hoofd- en hulpwapen afzonderlijk, de werking van de bevelvoeringsorganen der verschillende staven, alsmede van de inrichting en inzonderheid van het vermogen der treinen en trainafdeelingen.

Vormen de detacheringen van hoofdofficieren en kapiteins, alsmede van de officieren, leerlingen der Hoogere Krijgsschool bij verschillende Wapens voor hen eene uitstekende leerschool om zich in de wetenswaardigheden dier Wapens in te werken, en voor hunne collega's om zich met hunne aldaar opgedane kennis te verrijken, de vraag rijst, of in dit opzicht niet nog eene schrede verder kon worden gegaan. Naar mijne meening zou het aanbeveling verdienen deze detacheringen ook uit te strekken tot oudere luitenants, van wie het zich op grond van hunne bekwaamheden, karakter- en andere eigenschappen laat voorzien, dat zij, behoudens onvoorziene omstandigheden, tot de hoogste rangen in het leger zullen opklimmen. Soortgelijke detacheringen zouden zich tevens uitstekend eigenen, om te dienen als oprisschingsmiddel voor hen, die door meer dan tienjarigen

¹⁾ ... Forderung, dasz jeder zur Mitwirkung bei der Heerführung berufene Offizier mit den Bedingungen des Erfolges im Festungskriege ebenso vertraut sei, wie mit denen des Erfolges in der Feldschlacht. Strategie von WILHELM VON BLUME. Berlin. 1912, blz. 230.

vredestroependienst bij één Wapen, langzamerhand in eene geestdoodende sleur zijn geraakt. Het ware ook wenschelijk haar niet te beperken tot de hoofdwapens, maar uit te breiden over compagnieën wielrijders, mitrailleurafdeelingen en het bataljon pioniers.

Ten aanzien van een vertrouwden omgang met staven, treinen en treinafdeelingen verkeerden wij in minder gunstige omstandigheden; veelal worden — en zulks uitsluitend ten gevolge van nagenoeg volslagen onbekendheid met hun vermogen en werkwijze — met betrekking tot het gebruik van het personeel der staven, munitie-aanvulling, telegrafische, telefonische en optische seingemeenschap, verpleging, de wijze van aanwending van personeel en materieel van verbandplaats- en veldhospitaalafdeeling en het slaan, vernielen en herstellen van overgangsmiddelen over wateren, indien door den leider geen genoegen wordt genomen met algemeenheden, ontoelaatbare ketterijen verkondigd. Hierin verandering te brengen is eene levensvoorwaarde voor het nut der onderwerpelijke oefeningen; echter niet mogelijk uitsluitend door de publicatie van desbetreffende handleidingen en voorschriften.

Daartoe is onmisbaar aanschouwelijk onderricht, in het leven te roepen, door b.v. jaarlijks een divisiestaf en één of meer divisietreinen of treinafdeelingen te mobiliseeren en bij eene bepaalde (gefingeerde) opstelling of een aangenomen bewegingstoestand der divisie te doen in werking treden ten aanschouwen van aanstaande deelnemers aan kaderoefeningen op de kaart, wien de verplichting ware op te leggen, te voren de vereischte theoretische kennis te vergaderen, om de oefening met vrucht te kunnen bijwonen.

Het Manoeuvrevoorschrift laat slechts officieren tot de onderwerpelijke oefeningen toe. Dit exclusivisme achten wij verkeerd, vooreerst omdat er categorieën van onderofficieren bestaan, die in oorlogstijd officiers-diensten verrichten, maar tevens, omdat de techniek der Wapens, op de kennis waarvan de tactiek moet steunen, veelal juist door onderofficieren zeer goed beheerscht wordt.

Deelneming dus van onderofficieren tot eigen en anderer instructie.

Eene andere bedenking tegen de bestaande regeling is, dat daarin te weinig stelsel te onderkennen valt. Wel geeft ingevolge punt 152 van het Manoeuvrevoorschrift den daarbij betrokken divisiecommandant of de autoriteit, onder wier toezicht de oefeningen plaats hebben, c.q. aanwijzingen, overeenkomstig welke zij door den leider „in spe” moeten worden geregeld en voorbereid, maar deze facultatieve aanwijzingen hebben blijkbaar meer betrekking op aangelegenheden van huis-houdelijken aard.

Willen de oefeningen een zoo groot mogelijk rendement opleveren, dan moet in ieder garnizoen, waar zij gehouden worden:

- a. jaarlijks zooveel mogelijk elk deelnemer op afwisselende en verschillende terreinsoorten geoefend worden;
- b. jaarlijks bij iedere volgende oefening de oefenstof eene andere zijn;

c. de leiding zich bevinden in bekwame handen en de beschikking hebben over derzake kundige voorlichters.

ad a. Afwisseling en verscheidenheid bij de terreinkeuze kunnen worden in het leven geroepen in elke oefening afzonderlijk door haar b.v. aan te vangen in duinterrein, te doen overgaan in polderland en te beëindigen op de heide, dan wel door opvolgende oefeningen in provinciën of provinciegedeelten met onderling uiteenlopende topografische gesteldheid te houden. Hoewel de eerste methode het voordeel biedt, dat zij eene bepaalde oorlogshandeling zich achtereenvolgens op verschillende terreinen doet afspelen, waardoor hun invloed daarop zich duidelijk teekent, kunnen daaraan met het oog op den beschikbaren tijd, als uit anderen hoofde, zoodanige bezwaren verbonden zijn, dat de tweede moet worden gevolgd. In ieder geval moet, in welken zin dan ook, eene regeling getroffen worden, ten einde te voorkomen, dat — mede ten gevolge van het feit, dat meermalen latere oefeningen copieën zijn van vroegere — de opvolgende leiders in één winter roode en blauwe partij telkens opnieuw rendez-vous geven bij Terlet, Woeste hoeve of bij oefeningen in polderland bij het sympathieke Blesse Paard.

ad b. Tenzij het aantal oefeningen en haar tijdduur overdadig wordt opgevoerd, is, wegens de uitgestrektheid van het arbeidsveld, voortdurende afwisseling in oefenstof noodig. Deze is slechts te verkrijgen door meerdere centralisatie. Gelet op zijne Instructie voor tijd van vrede zou, nu de materie niet bij den Inspecteur van het Militair Onderwijs berust, de C.V. de opperste leiding op zich kunnen nemen, in dien zin, dat hij jaarlijks tijdig eene oefening voor het veldleger ontwerpt en naar aanleiding daarvan door zijne 4 divisiecommandanten opdrachten doet uitwerken, die daartoe op hunne beurt o.m. aan hunne brigadecommandanten de noodige bevelen verstrekken en zoo verder.

Gaf hij daarbij op de onderwerpen van urgenten aard, waarvan hij in het komend seizoen de behandeling noodzakelijk achtte en de beginselen, voor zoover afwijkend van die in de voorschriften neergelegd, dan wel daarin ontbrekende, die hij daarbij wilde zien toegepast, dan zou eenheid in de opleiding in hooge mate worden bevorderd. Volgens de bestaande regeling komt het wegens gemis aan eenhoofdige leiding voor, dat in een garnizoen bij meerdere opvolgende oefeningen de zelfde oefenstof wordt verwerkt (IJsselverdediging, terugtocht, enz.), mede, doordat door de leiders, voormalige leerlingen aan een tactischen cursus, aldaar behandelde oefeningen eenige malen worden herkauwd.

ad c. Men kan een uitnemend divisiecommandant en bekwaam tacticus zijn en niettemin de vereischte paedagogische en andere eigenschappen missen, om kaderoefeningen op de kaart met vrucht te leiden.

Het streven zij daarom gericht op het aankweken van specialiteiten,

bij voorkeur uit degenen, die als leeraar bij inrichtingen van militair onderwijs zijn werkzaam geweest. Mocht men dezen weg niet willen inslaan, men kieze een anderen, beteren, maar men verandere in ieder geval den bestaanden toestand, volgens welken de oefeningen moeten dienen zoowel om den leeraar (leider) als de leerlingen (deelnemers) te bekwamen. Deze toestand is in den grond valsch, de hoedanigheid van het onderricht moet er noodwendig onder lijden.

Het Manoeuvrevoorschrift regelt de uitvoering van kaderoefeningen naar het doel, dat er meer in het bijzonder mede wordt beoogd. Hoewel de regeling op zichzelf logisch is, wekt de wijze, waarop de daaraan ten grondslag liggende gedachte ten aanzien van de oefeningen sub *a* en *b* van bladz. 770 is uitgewerkt, die eene manier van tactische ontwikkeling van officieren suggereert, welke aanbeveling zou verdienen om te worden gebezigd, waar meer bepaald oefening in de troepenleiding doel is en omgekeerd, bevreemding.

Voor oefening in troepenleiding immers, zijn geene twee partijen noodig, daartoe is het voldoende, dat eene troepenafdeeling van gegeven samenstelling in een bepaalden toestand wordt verondersteld, en dat aan haar commandant wordt opgedragen bevelen te geven voor eene in bewegingstelling, eene vervolging, een terugtocht, eene landing, vervoer per spoor, enz., enz., de tactische ontwikkeling daarentegen vordert eene tegenpartij, aangezien tactische handelingen gedeeltelijk door de maatregelen van den tegenstander beheerscht worden.

Werd de bestaande regeling der uitvoering logisch genoemd, de consequent doorgevoerde splitsing vordert betrekkelijk veel tijd, bij gebreke waarvan het aanbeveling verdient, oefeningen te ontwerpen, waarmede het driedelige doel bereikt wordt en waarin tevens verschillende militaire onderwerpen buiten het gebied der tactiek een onderwerp van bespreking uitmaken.

S.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

- Algemeen*: Oorlogsschepen met olie als brandstof, Int. Rev., Oct.
- Amerika* (Vereenigde Staten van Noord-): Panama-kanaal, Jahrb. A. u. M., Oct. Militaire oefeningen voor studenten, M. Woch., N°. 139.
- Argentinië*: Bestelling van nieuwe torpedobootvernielers, Jahrb. A. u. M., Oct.
- België*: Opheffing van vestingwerken, Jahrb. A. u. M., Oct.
- Brazilië*: Militaire vliedschool, M. Woch., N°. 136.
- Bulgarije*: Stalen schilden, Jahrb. A. u. M., Oct.
- China*: De militaire opleiding. De legerhervormingen, Int. Rev., Oct.
- Denemarken*: Rekylgeweren, M. Woch., N°. 130.
- Duitschland*: Kaart der Duitsche en Fransche grenstroepen, M. Woch., N°. 135. Verandering in het Beiersche en Saksische leger door de nieuwe legerwet. Vermeerdering van de snelheid der Zeppelins, Int. Rev., Oct. Vrijwillig automobielkorps. Luchtschiphallen op oorlogsschepen. De pantserkruiser „Seydlitz”, Jahrb. A. u. M., Oct. De volken-slag bij Leipzig, M. Woch., N°. 136.
- Engeland*: Slagschepen. Onderzeevaartuigen. Artillerie-schoolschepen. Vlootmanoeuvres. Deserteurs-statistiek bij de marine. Australische vlootbasis. Aviatische voorzorgsmaatregelen. De luchtvaartwet, Streffl., Sept. Het militaire luchtvaartwezen bij de groote manoeuvres, M. Woch., N°. 134. De groote vlootmanoeuvres in den zomer van 1913, Int. Rev., Oct. Engelsche vliegtuigmotoren. Militaire districten in Zuid-Afrika, Jahrb. A. u. M., Oct. Officierstractementen, M. Woch., N°. 138.
- Frankrijk*: Vlootmanoeuvres, Streffl., Sept. Statistische opgaven van de recruteeringscommissie. Aanstaande veranderingen bij de veld-artillerie. De opleiding der recruten van de lichten 1912 en 1913 en het capitulanten vraagstuk, Int. Rev., Oct. Driejarige diensttijd. Veranderingen in den generalen staf. Karren voor pioniergereedschap bij de jagerbataljons. Genie-inspecties, Jahrb. A. u. M., Oct. Oproeping van reserve-officieren ter opleiding van recruten. Organisatie der „goums mixtes marocains”. De lichte 1912, M. Woch., N°. 136.
- Griekenland*: Bepalingen op de kleeding voor het leger, Streffl., Sept.
- Italië*: Reorganisatie der spoorwegtroepen in tijd van oorlog. De marinebegroting voor 1913—14, Streffl., Sept. Vliegdiens, M. Woch., N°. 133. Het koloniaal korps in Lybië. De nieuwe bestuurbare ballon „Citta di Milano”. Inspectie van de aëronautischen dienst. Internationale troepen-afdeelingen in Scutari, Int. Rev., Oct. Marine-aangelegenheden. Vlootuitbreiding, Jahrb. A. u. M., Oct.

Japan: Vlieg- en automobielwezen, M. Woch., N°. 132. Kleedingveranderingen. Bewapening. Marinebegroting 1913—14, Streffl., Sept. Uitbreiding van de vloot, Int. Rev., Oct. Leger-reorganisatie. Vliegwezen. Statistiek van den buitenlandschen handel, M. Woch., N°. 139.

Nederland: Vlietschool, M. Woch., N°. 135.

Oostenrijk-Hongarije: De vermeerdering der Oostenrijksche landweer-cavalerie, Int. Rev., Oct. Manoeuvres. Nieuwe verpakking van benooidgheden van den soldaat. Ongeval met een stuk geschut van 30,5 cM. Een nieuw dreadnought-type, Jahrb. A. u. M., Oct. Merkwaardige prestatie van de keizerjagers in de bergen, M. Woch., N°. 136.

Rumenië: Organisatorische veranderingen bij het leger, Int. Rev., Oct.

Rusland: Detacheering van officieren van de landmacht bij de marine. De ouderdomsgrenzen der officieren. Bevordering bij den generalen staf. Bepalingen op het inspecteeren der schietopleiding der veldartillerie. Gewichtige personeelveranderingen. Invoering van sportkleeding voor officieren, Streffl., Sept. Bevordering van de staf-officieren. Reorganisatie van de paardenfokkerij bij de Terekkozakken, Int. Rev., Oct. De Fransche militaire zending in St. Petersburg. Gedenkteeken voor MAKAROW. Schietopleiding. Roode Kruis. Oefeningsreizen. Nieuwe kadettenschool. Binnenlandsche toestand. Draadlooze telegrafie. Werpen van projectielen uit luchtschepen. De torpedobootvernieler „Norvik”, Jahrb. A. u. M., Oct.

Spanje: Organisatie der luchtvaartdienst. Ongeval met geschut, Jahrb. A. u. M., Oct.

Zweden: Groote manoeuvres in 1913, M. Woch., N°. 131. Het geweevraagstuk, M. Woch., N°. 139.

Zwitserland: Vesting-, berg- en cavalerie-oefeningen, M. Woch., N°. 133.

DE BULGAARSCHE VERLIEZEN IN DE BEIDE BALKAN-OORLOGEN.

Volgens een particulier telegram van 29 Sept. 1913 aan den *Matin* bedroegen deze verliezen:

Personeel.	tegen Turkije:			tegen de Bondgenooten:		
	gedood	gewond	vermist	gedood	gewond	vermist
Officieren	313	915	2	266	816	69
Soldaten	29.711	52.550	3 193	14.602	50.305	4.560
Totalen.	30 024	53.465	3.195	14.868	51.121	4.629

Van de gewonden zijn 10.000 man onherstelbaar verminkt; het getal der dooden en vermisten bedraagt totaal 52.716.

Ten einde deze getallen te kunnen verwerken tot eene vergelijking met de vroegere oorlogen, moet men de sterkte van het leger, zooals het te velde heeft gestaan, nauwkeurig kennen. De cijfers, die hierop betrekking hebben en in verschillende boeken en couranten-artikelen genoemd zijn, loopen zeer uiteen, maar in de Allg. Schweizerische Militär-Zeitung van 20 Sept. j.l. komt eene opgave voor van een der ooggetuigen in den oorlog, die wij meenen te mogen overnemen.

Volgens deze opgave bedroeg de sterkte van :

het veldleger	234.000 man
de reservetroepen	36.000 „
vrijwilligers	31.000 „
3 recrutenlichtingen	93.000 „
landstorm eerste baan	36 000 „
totaal	430.000 man

Hiervan werden dan

	gedood	gewond	vermist
tegen Turkije	30.024	53.465	3.195
tegen de Bondgenooten	14.868	51.121	4.629
Totalen	44.892 of 10.4 %	104.586 of 24 %	7.824 of 1.8 %

In het geheel sneuvelden 576 officieren en en 44.313 minderen d. i. 13 op de 1000.

Vergelijken wij met deze cijfers de overeenkomstige gegevens van de Fransch-Duitsche en de Russisch-Japansche oorlogen, dan blijkt daaruit het volgende:

	Duitschers ¹⁾	Russen	Japanners	Bulgaren
gem. gevechtssterkte	650.000	590.000	540.000	430.000
gedood	2.7 %	4.9 %	8.8 %	10.4 %
gewond	15.3 %	24 %	32.1 %	24 %
vermist ²⁾	—	—	—	1.8 %
verhouding gesneuveld de officieren tot min- deren	28 ‰	19 ‰	20 ‰	13 ‰

¹⁾ Door OTTO BERNDT: „Die Zahl im Kriege” worden geen cijfers voor de Fransche verliezen verstrekt.

²⁾ Waarschijnlijk moet voor eene vergelijking dit cijfer der Bulgaren worden opgeteld bij het aantal doden, dat dan 12.2 ‰ zou worden.

Boekaankondiging.

Essais sur la guerre Russo-Japonaise, par
par le Capitaine DE SALIGNY de l'infanterie
coloniale. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRULT.

De Kapitein DE SALIGNY is voor de lezers van de *Revue Militaire Générale* geen onbekende. In de jaargangen 1911 en 1912 toch, van dat tijdschrift, publiceerde hij onder bovenvermelden titel eene lange reeks van artikelen betreffende den Russisch-Japanschen oorlog.

Het pleit zeker voor de wetenschappelijke waarde van die artikelen en voor de aandacht, die zij hebben getrokken, dat zij thans in boekvorm opnieuw het licht zien.

Te zamen vormen zij een lijvig werk, dat verdeeld is in drie hoofdstukken.

Het eerste geeft een overzicht van de krijgsv verrichtingen, het tweede bevat de lessen, die op strategisch en tactisch gebied uit den oorlog kunnen worden getrokken, het derde en het voornaamste, dat bijna de helft van het boek beslaat, spoort de oorzaken op, waaraan de voortdurende nederlagen van de Russen moeten worden toegeschreven.

Wie in dit werk eene gedetailleerde beschrijving van de krijgsoperatiën hoopt aan te treffen, zal eenige teleurstelling ondervinden, maar wie een helder en nauwkeurig inzicht wil hebben in de reusachtige moeilijkheden, waarmede de Russische opperbevelhebber bij de vervulling van zijn taak had te kampen, wie wil weten, welk eene rol het karakter bij eene krachtige en energieke bevelvoering speelt, wie nog overtuigende bewijzen mocht verlangen, dat officieren en minderen aan hoge eischen moeten voldoen, om in oorlogstijd de ergste rampen te voorkomen, hij verzuime niet deze interessante studie ter hand te nemen, hij zal er ruimschoots in vinden, wat hij zoekt.

Les lendemains d'Abensberg et de Ligny,
par le Lieutenant FLIECX. *Paris*, 1913. CHAPELOT.

In deze brochure vergelijkt de schrijver de operatiën van NAPOLEON na Abensberg (1809) en na Ligny (1815).

Hij toont aan, dat die operatiën beide malen op een verkeerd inzicht van NAPOLEON in den toestand aan 's vijands zijde berustten; in het eerste geval vergiste de Keizer zich omtrent den moreelen toestand van den geslagen vijand, in het tweede geval omtrent diens terugtochtsrichting.

Duidelijk laat de Schrijver uitkomen, wat een goed onderbevelhebber in zoodanige omstandigheden waard is, m. a. w. wat voor NAPOLEON een DAVOUT in 1809 beteekende, vergeleken met een GROUCHY in 1815.

De brochure is aangenaam geschreven; de waarde ervan zou echter zijn verhoogd, indien de Schrijver het volgen van zijn betoog door een paar eenvoudige schetsjes had vergemakkelijkt, hetgeen vooral ten aanzien van de minder bekende operatiën na Abensberg wel aanbeveling had verdiend.

Ter aankondiging ontvangen.

Notes sur le canon de 75 et son règlement à l'usage des officiers de toutes armes. Matériel, manoeuvre, tir, par le capitaine H. MORLIÈRE. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

Contribution à l'histoire de l'artillerie. Les responsabilités de l'artillerie française en 1870, par le commandant C. ROMAIN. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

La guerre, par le Général KESSLER (Cadre de réserve). *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

Remarques sur la défense de Port-Arthur, par le Général C. DE GRANDPREY. Préface de M. le Général DE LACROIX. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

Etudes de stratégie et de tactique générale, par le Général DE CASTELLI. Préface de M. le Général DE LACROIX. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER LEVRAULT.

Catalogus van de belangrijkste oorspronkelijke Nederlandsche boeken van den laatsten tijd. *Arnhem*, S. HIJMAN Jz.

Les manoeuvres françaises du Sud-Ouest en 1913, par le Général MAITROT. *Paris-Nancy*, 1913. BERGER-LEVRAULT.

Verslag van de Staatscommissie voor de reorganisatie van het militair onderwijs bij de Landmacht. 's *Gravenhage*, 1913. ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ.

De Motor. Weekblad voor automobilisme, scheep- en luchtvaart. Hoofdredacteur C. F. STEINBUCH. c. e. i. *Baarn*. H. A. STADERMANN.

The wireless world. Published bij THE MARCONI PRESS AGENCY, LTD. London.

Wiskundig Tijdschrift, onder redactie van F. J. VAES. Tiende jaargang. *Haarlem*, 1913. P. VISSER AZN.

Aanhangsel op het leerboek der Tactiek. HOOGEBOOM EN POP. De strijd tegen den inlandschen vijand, door M. J. E. BOS, Kapitein der infanterie N.-I. L., Leeraar aan de K. M. A. No. 583 a. *Breda*, 1913. DE KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE.

Vademecum voor bivakcommandanten op administratief en ander niet-tactisch gebied. Uitgegeven door de Indische Krijgskundige Vereeniging. *Batavia*, 1913. RUYGROK & CO.

BAIZAINE et nos désastres en 1870, par le Général PALAT. (PIERRE LEHAUTCOURT.) *Paris*, 1913. CHAPELOT.

Wissenschaftliche Ergebnisse von E. J. Voss, Teil 1
Kiel, Neudruck 1912, 1. Auflage.

Ausgangspunkt der Arbeit ist die Arbeit von
L. v. S. über die Bedeutung der ...
Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
mit der ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...

Die Arbeit von L. v. S. ist ...
die Arbeit von M. J. ...
die Arbeit von ...